

# GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische  
Kring Gent V.Z.W.

26e jaargang nr. 1

15 januari 1997

---

## INHOUD

- David Maes:  
Het Gents Kerkepad (Vervolg)  
Sint-Niklaaskerk - Korenmarkt. 2
- Paul Bergmans:  
Inventaire Archéologique.  
Het eerste boek gedrukt in Gent. 16
- Ronald De Buck:  
La (sur)prise de Gand: Louis XIV bezet Gent onverhoeds.  
(1678-1679) 18
- Eddy Levis:  
Einde van den Gentschen twiedekker?  
Kaak, kaak, nen lobal! 24
- Alexander-Karel Evrard: Enkele herinneringen uit de  
Sint-Pieterswijk. 36
- Jacques Discart-Audenaerde:  
Philip van Audenaerde. Hofman & Scepen der Kuere  
van Ghend. 37
- Ronald De Buck:  
Gentse Memoriedagen: 4-5-6 maart. 41
- David Maes:  
Gent elders ontmoet. 43
- Eddy Levis  
Gênsche Woorde en Uitdrökkijngé. Deel XXXIII. 44
- Bibliografie. 47
- Vraag en Antwoord. 50
- Lezers schrijven ons. 50
- Jan Cleppe:  
Gênsche Prâot. 51
- Dit bestaat niet meer. 52

## **HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)**

### **SINT-NIKLAASKERK - Korenmarkt**

De Sint-Niklaaskerk is waarschijnlijk de oudste parochiekerk van Gent. Oorspronkelijk stond hier een kapel die afhing van de Sint-Janskerk. Volgens sommige auteurs werd de kerk gebouwd in 912 - het jaar waarin Lambert, bisschop van Doornik, ze wijdde. Anderen menen dan weer dat ze dateert uit 1091. Toen werd de Sint-Niklaasparochie opgericht en bouwde men een grotere kerk. Vast staat in ieder geval dat Sint-Niklaas reeds parochiekerk was in het midden van de 12de eeuw. Paus Alexander III vermeldde ze aldus in een brief aan de pastoors van Sint-Niklaas, Sint-Jan en Sint-Jacobs. Hierin beveelt hij hen de twee derden van de offeranden, opgehaald in hun kerk, af te staan aan de abt van Sint-Pieters. De kerk stond trouwens onder het patronaatschap van de Sint-Pietersabdij en was bovendien een succursale van de Sint-Janskerk. Het patronaatschap van de Sint-Pietersabdij bracht met zich mee dat de pastoor van Sint-Niklaas op de dag van de uitgang van de H. Sacramentsprocessie en op de kruisdagen de abt van Sint-Pieters moest afhalen en hem begeleiden naar de Sint-Janskerk.

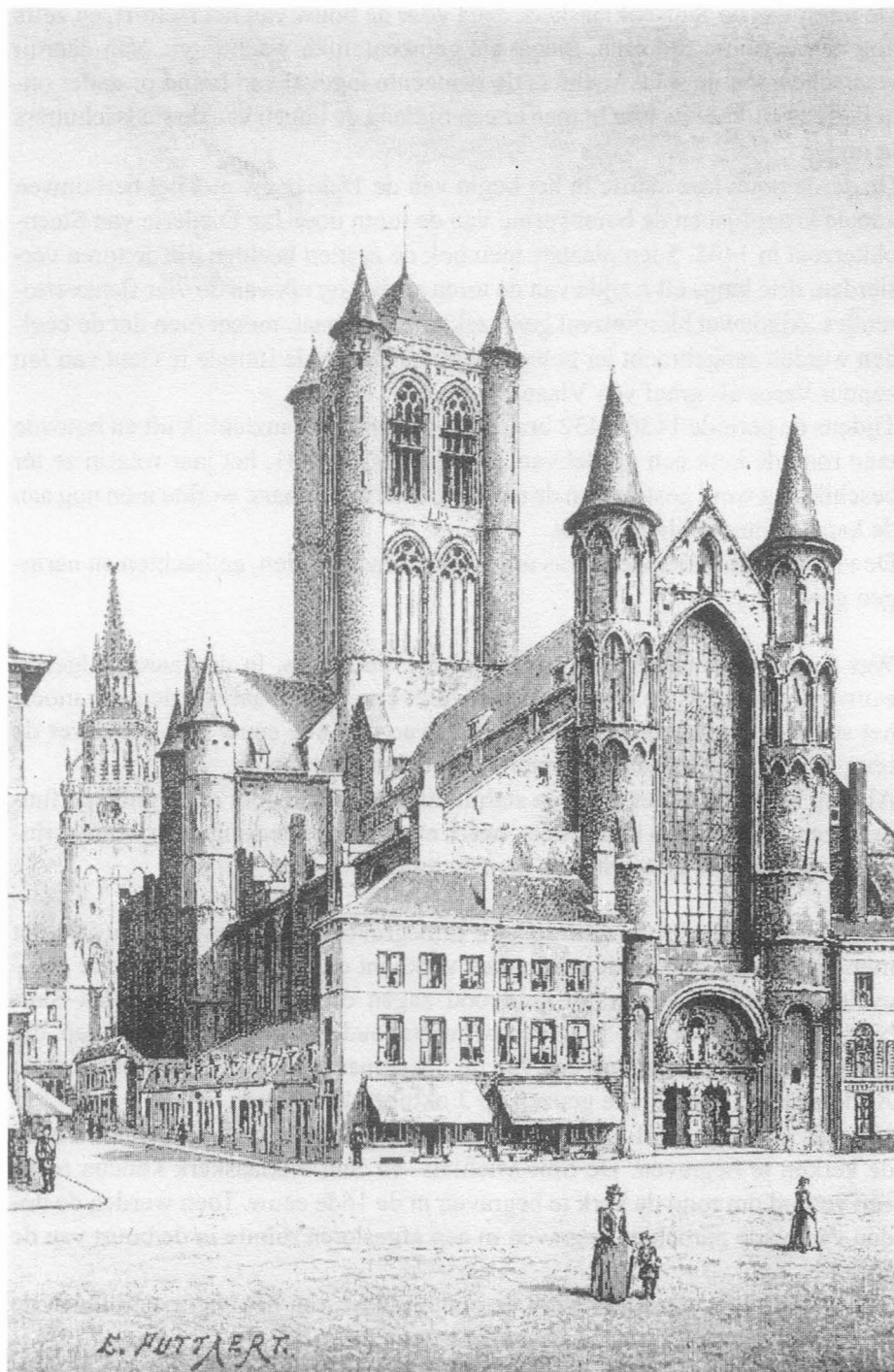
Dat men Sint-Niklaas, patroon van de handelaars en de schippers, tot patroonheilige van deze kerk verkoos is helemaal niet verwonderlijk. De kerk stond namelijk midden in het handelscentrum van de Gentse portus en bovendien in de nabijheid van de Leie waar zich de eerste haven van de stad ontwikkelde.

De geschiedenis van de Sint-Niklaaskerk is als het ware een aaneenrijging van rampen en problemen met de stabiliteit van het gebouw.

Bij een grote stadsbrand op 4 mei 1120 brandde de kerk volledig af. Andere branden in 1409 en 1436 waren daarentegen minder erg.

De huidige kerk, in Scheldegotiek, kwam tot stand in drie bouwfases. De eerste bouwcampagne ving aan in het eerste kwart van de 13de eeuw met de sloop van de Romaanse benedenkerk gevolgd door de bouw van drie travéeën van het driebeukig schip. Ondertussen gingen de erediensden door in de rest van de oude Romaanse kerk.

Tijdens de tweede bouwcampagne, begonnen in het tweede en derde kwart van de 13de eeuw, kwamen de aansluitende traveeën, het transept, de vieringstoren en een koor van drie traveeën aan de beurt. De voltooiing vond plaats in het begin van de 14de eeuw. In die vorm werd ze de kerk van de patriciërs genoemd. Van deze laatsten ontving de armendis van de parochie reeds in de 13de eeuw een aantal schenkingen.



De Sint-Niklaaskerk (weleer).

De toren van de Sint-Niklaaskerk deed vóór de bouw van het Belfort, en zelfs nog een geruime tijd erna, dienst als gemeentelijke wachttorenen. Van daaruit waarschuwden de stadswachters de gemeente ingeval van brand of ander onheil. In de 14de eeuw bracht men er een tijdlang de bogen van de stadsschutters in onder.

De derde bouwfase startte in het begin van de 15de eeuw met het herbouwen van de kroonlijst en de borstwering van de toren door Jan Diederic van Steenokkerzeel in 1405. Toen plaatste men ook de zestien beelden die de toren versierden, drie langs elke zijde van de toren en één op elk van de vier flankeertorentjes. Alhoewel hieromtrent geen zekerheid bestaat, meent men dat de beelden werden aangebracht ter gelegenheid van de Blijde Intrede te Gent van Jan zonder Vrees als graaf van Vlaanderen.

Tijdens de periode 1430-1432 breidde men het koor aanzienlijk uit en bouwde men rond de kerk een gordel van 25 kapellen. In 1431, het jaar waarin ze ter beschikking werd gesteld van de nering van de metselaars, werkte men nog aan de kapel achter het hoogaltaar.

De vroegere patriciërskerk was nu de kerk van de gilden, ambachten en neringen geworden.

Was de bouw van de kerk voltooid in de 15de eeuw, in de daaropvolgende eeuw zouden reeds de eerste tekenen van verval zichtbaar worden. Zo moest het stadsbestuur reeds in de eerste helft van de 16de eeuw met geld over de brug komen om een aantal herstellingen te laten uitvoeren.

Al vlug kreeg men met de toren stabiliteitsproblemen door de te ondiepe funderingen. Spanningen in het metselwerk maakten versterkingen en verankerinnen noodzakelijk. zo versterkte men de toren in 1513.

De gewoonte om vroeger in de kerk te begraven, had soms voor gevolg dat men uit plaatsgebrek oude grafzerken verkocht en ze alzo als het ware gerecycleerd werden. Eerder uit geldnood zagen de kerkbestuurders van Sint-Niklaas zich verplicht in 1548 een twintigtal oude grafzerken te verkopen, die dan gebruikt werden in het bed van de Sassevaart onder de brug van Rieme.

Al de anderen voerden de geuzen op 3 oktober 1580 weg.

Het was keizer Jozef II die in 1784 verbood nog langer in de steden in en rond de kerken te begraven. De Sint-Michiels- en Sint-Niklaaskerk kenden reeds een verbod om rond de kerk te begraven in de 16de eeuw. Toen werden de doden van beide parochies begraven in een afgesloten ruimte in de buurt van de Bijloke.

Na de godsdienstoorlogen werd de oude traditie van het begraven binnen de kerk terug hervat tot aan de afschaffing door Jozef II.

Bij de vernieuwing van de vloer in 1843-1844 werden nog 75 grafzerken weggevoerd.

een zware storm op 11 januari 1551 stortte één van de hoektorentjes van de voorgevel neer.

Hadden de beeldstormers in 1566 lelijk huis gehouden onder de kunstschaten in de kerk, dan werd tijdens de Calvinistische Republiek in 1578 het gebouw zelf sterk beschadigd. Zo maakte men een doorgang door het oosteinde van de kerk tussen de Leeuw-ten-Putte (nu Gouden Leeuwplein) en de Cataloniëstraat. Dieven steelden zelfs het lood van de daken. Het verval had een dergelijke vorm aangenomen dat het stadsmagistraat in 1579 de toelating gaf de kerk te slopen, plan dat echter niet uitgevoerd werd.

Na de val van de geuzen en de herovering van de stad door de hertog van Parma in 1584 schonk het stadsbestuur 160 pond voor het herstellen van de grote en de vier kleine torens. De stadsrekeningen van 1589-1590 vermelden tevens de uitgave van een aanzienlijk bedrag "tot reparatiën van de vouten van de zelve keercke, deur tindrincken van den water, mits dat die gheduerende de troubelen langhen tijd ontdect zijn gheweest, teenemale inghevallen zouden hebben".

In de loop van de 17de eeuw stond de kerk er weer bouwvallig bij en was er niet minder dan 16.000 gulden nodig voor de herstelling.

Herstellingen aan de toren drongen zich andermaals op in 1608 en 1609. De vroegere spitse torennaald brandde, na een blikseminslag in 1624, volledig af.

Doordat de benedenkerk heel wat last had van steigend grondwater, waardoor heel wat kerkmeubelen begonnen te rotten, hoogde men in 1662 de vloer op. Ter ondersteuning van de 17de eeuwse restauratiewerken besliste het stadsbestuur op 9 maart 1664 een 20ste penning af te staan van de stedelijke inkomsten. Een koninklijk decreet bekrachtigde deze beslissing op 28 maart van datzelfde jaar.

Tijdens zijn pastoraat liet de Ierse banneling Rogier Nottingham (1656-1691) het kerkmeubilair vernieuwen en talrijke verbouwingen uitvoeren. Zo werd het westportaal in 1681-1684 aangepast aan de barokstijl.

Tijdens een echt "Bamisweer" scheurde op 1 oktober 1673 de toren open en een deel van de spits waaide af. Daardoor werden een aantal van de omheen de kerk gebouwde huisjes beschadigd. De toren zelf dreigde in te storten en na raadpleging van 's konings bouwmeester P. Maerx uit Brussel werd, uit veiligheidsoverwegingen, de naald afgebroken en niet meer opgebouwd.

In 1709 werd de toren nog maar eens door brand aangetast.

Nadat David 't Kint de zijportalen in 1772 reeds wijzigde, werd tijdens de regering van keizerin Maria-Theresia in 1776 een wedstrijd uitgeschreven om de voorgevel te wijzigen door het aanbrengen van versieringen van de Dorische

orde. De geplande wijzigingen gingen echter niet door.

Tussen 1774 en 1778 waren er plannen om de erediensden over te brengen naar de Jezuïetenkerk in de Volderstraat.

In 1778 bedreigde een nieuw gevaar de kerk. Men wou er namelijk een overdekte lijnwaadmarkt van maken, in vervanging van de lijnwaadmarkt die sinds mensenheugenis nabij de Sint-Jacobskerk werd gehouden, alsook een handelsbeurs. De magistraat van Gent, terzake door keizerin Maria-Theresia om advies gevraagd, reageerde ongunstig. Volgens de mening van de stadsbestuurders was de kerk te ver van een waterweg afgelegen. Ze stelden dat de Coupure een geschikter plaats was om een entrepot te bouwen. Ook de Kamer van Koophandel was tegen omdat, naar hun zeggen, het veel te donker was in de kerk en ze het Pakhuis op de Korenmarkt een veel geschikter plaats vonden. Het plan werd bijgevolg afgevoerd.

Rond een aantal Gentse historische gebouwen waren in de loop der tijden heel wat parasitaire woningies opgetrokken. Een dergelijk fenomeen deed zich ook voor rond de Sint-Niklaaskerk vanaf de 18de eeuw. De nu nog bewaarde huisjes langs de kant van Klein Turkije dateren uit 1789.

De aangebouwde huisjes droegen echter zeker niet bij tot de stabiliteit van de kerk. Om meer plaatsen vrij te krijgen in de huisjes hadden sommigen er niet beter op gevonden een aantal steunberen onderaan af te breken. Andere steunberen waren dan weer als schouw voor de huisjes omgetoverd. Men ging zelfs zo ver enkele grafkelders in de kerk de functie van beerput mee te geven.

De Franse bezetting op het einde van de 18de eeuw eiste ook haar tol. Zo werd in 1794 de kerk gebrandschat voor 30.000 pond. Om aan de eisen van de bezetter te kunnen voldoen, moest men heel wat zilverwerk versmelten.

Drie jaar later, meer bepaald op 21 december 1797, werd het kruis van de toren gehaald en vervangen door Franse zinnebeelden.

Met de bedoeling de bezetter te vlug af te zijn verkocht pastoor Marten de Bast op 13 oktober 1798 de klokken aan oudkleerkoper Palinck op de Vrijdagsmarkt. Hij bracht ze naar zijn magazijn in het Ingelandgat, verstopte ze onder de grond en plaveide de plaats met kasseien. Drie dagen later werd de toren verzegeld. Maar de Fransen gaven niet op. Door verklikking konden ze de schuilplaats achterhalen en op 2 maart 1799 boden ze zich in het Ingelandgat aan. Ze vonden de klokken en namen ze mee.

Pastoor De Bast legde slechts gedeeltelijk de eed van "trouw aan de Republiek en haat aan het koninkdom" af. Alhoewel hij op 11 november 1797 trouw beloofde aan de Constitutie werd hij toch uit de pastorij gezet en zag hij zich verplicht onder te duiken. Daar hij door het Directorium tot deportatie veroordeeld was, gingen de Fransen op 1 januari 1798 nog naar hem op zoek. De Bast kon echter tijdig ontkomen, waarna de plaatselijke krijgscCommandant de pastorij in beslag nam.

Op 14 januari 1800 werd de kerk heropend en plaatste men op 6 juli 1803 het kruis terug op de toren.

Bij een eerste proefneming met een daguerreotypie, in oktober 1839, fotografeerden Bragga en Pelizzaro de Sint-Niklaaskerk. Een mijlpaal in de geschiedenis van de fotografie.

De restauratie van de Sint-Niklaaskerk heeft een al bijna even lange lijdensweg moeten afleggen dan de kerk zelf.

Jules De Saint-Genois en Auguste van Lokeren maakten in 1840, op vraag van de Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, een rapport op over de toestand van het gebouw. Het werd echter nooit ingediend.

Aan de hand van een verslag opgemaakt door Ph. Kervyn de Volkaersbeke ontleedde de gemeenteraad in 1852 de situatie. De plannen raakten echter verzeild in de administratieve doolhof.

Na een dispuut dat vier jaar in beslag nam en waaraan de lokale pers regelmatig aandacht besteedde, naast herhaalde tussenkomsten in de gemeenteraad, werd het openbaar toilet aan de kerk weggebroken.

Omstreeks de eeuwwisseling maakte August van Assche plannen die er moesten toe leiden de kerk in haar oorspronkelijke gotische stijl te herstellen. Daarbij zouden de stenen gewelven vervangen worden door een houten betimmering en het 17de eeuws portaal vervangen door een vroeggotisch.

Begin van deze eeuw begon men met de afbraak van de huizen die aan de west- en zuidkant aanleunden. De huisjes aan de noordzijde bleven staan op verzoek van Armand Heins.

In tegenstelling met de plannen van van Assche voor een z.g. harde restauratie, pleitte architect Geirnaert daarentegen voor een z.g. zachte restauratie waarbij zoveel als mogelijk de diverse bouwstijlen zouden behouden blijven.

De eigenlijke restauratiewerken startten in 1913 met het vernieuwen van de onderste geledingen van de traptorentjes aan de westkant. Door het uitbreken van de eerste wereldoorlog moest men al vlug de plannen weer opbergen.

Op 23 december 1936 ging men over tot de klassering van de kerk als monument.

De v.z.w. "De vrienden van de Sint-Niklaaskerk" zag haar levenslicht in 1936. Deze vereniging stelde zich tot doel de restauratie van de kerk te bevorderen. De werken aan de westgevel, onderbroken in 1914, werden in 1938 hervat en voltooid in 1946.

In 1953 volgde architect Adriën Bressers zijn inmiddels overleden collega Janssens op.

De laatste en meest uitgebreide restauratiecampagne werd ingezet met een grondig archeologisch onderzoek, aangevangen in 1960, door Prof. dr. Firmin De Smidt.

Tijdens de eerste fase, tussen 1960 en 1967, versterkte en knapte men de vie-

ringstoren op. Vermeldenswaardig is dat men voor de toren een bijzondere verstevigingstechniek toepaste. Hierbij werkte men in de toren vijf onderling verbonden ringbanden van spanbeton op verschillende hoogten in. Bij de tweede fase, van 1967 tot 1972, kwamen de transepten aan de beurt. De subsidies voor de restauratie van het koor werden goedgekeurd in 1975 en luiden de derde fase in.

Op 26 april 1992 kon in het oostelijk deel van de kerk voor het eerst, en dit sedert augustus 1961, een eredienst opgedragen worden door Mgr. Luysterman.

## HET INTERIEUR

Daar het zich laat voorzien dat het einde van de aan de gang zijnde restauratiewerken nog niet voor de onmiddellijke toekomst is, kunnen we niet al te veel in detail treden wat betreft de kunstschaten van de Sint-Niklaaskerk. Voor de duur van de werken vonden ze een veilig onderkomen.

Schilderijen.

Schilderijen die tot het patrimonium van de kerk behoren zijn:

"Sint-Jan in d'Olie" uit de tweede helft van de 16de eeuw, toegeschreven aan Pourbus de oude.

"H. Hieronymus", omstreeks 1619-1621, door Jan Janssens.

"Sint-Michiel verslaat de opstandige engelen" uit 1628-1629, uitgevoerd in opdracht van de Schermersgilde en "De aanstelling van Sint-Niklaas als bisschop van Myra" uit 1630-1632, geplaatst op het hoofdaltaar, door Niklaas de Liemacker.

"De bewening van Christus" uit 1647-1648 en "De graflegging van Christus" uit 1651, door Antoon van den Heuvel.

"Christus in de schoot van zijn moeder" uit de 17de eeuw, toegeschreven aan Erasmus Quellin I.

"De H. Amandus doopt Sigisbert, zoon van Dagobert", omstreeks 1674-1680 en "De goede herder", vierde kwart van de 17de eeuw, beiden toegeschreven aan Jan van Cleef.

"De aanbidding der koningen" uit de tweede helft van de 17de eeuw en "De H. Agatha" eveneens uit de tweede helft van de 17de eeuw, beiden toegeschreven aan J.A. Mariënhof.

"De H. Drievuldigheid" en "O.L.Vrouw met het kind Jezus door de heiligen vereerd", beiden uit de tweede helft van de 17de eeuw en toegeschreven aan Gillis Le Plat.

"De toediening der laatste sacramenten" uit 1738 en "Job bespot door zijn vrouw" uit de 18de eeuw, beiden van Philippus Carolus Marisael.



"Het laatste avondmaal" uit 1766, door Frans Pilzen.

"De H. Antonius predikt tijdens een onweer" uit 1809, door Antoine Ignace Steyaert.

"De kruisafneming" uit 1832, door Joseph De Cauwer.

"De strijdende kerk bidt voor de lijdende kerk" uit 1842, door Joseph Geirnaert.

Een "Madonna", omstreeks 1826-1828, door Jean Baptiste Louis Maes-Cani-ni.

Een "Sint-Niklaas" uit 1829, door Felix Devigne.

### Het Minjau-epitaaf.

Eén van de eerste kunstwerken die terug een plaatsje kregen in de deels heropende kerk, is het z.g. Minjau-epitaaf. Het is een schilderij op hout uit de 16de eeuw. Het werkje is interessant, niet zozeer voor de kunstwaarde, maar vooral voor het bijzonder verhaal dat eraan verbonden is.

Centraal staat "Christus aan het kruis" afgebeeld. Rechts daarvan: Amelberga sLangen met haar tien dochters, onder bescherming van haar patrones St. Amelberga. Links: Olivier van Minjau met zijn eenentwintig zonen, onder bescherming van zijn patroon St. Olivier. Onderaan staat volgende tekst: "Hier licht begraven Olivier van Minjau ende Amelberghe sLangen/syn wettelick wyf was/ende hadden te samen eenendertich kinderen/met eensmaels thien dochters ende de rest zonen/twelck altzamen ghestorven zijn vader/moeder ende kinderen in ougsti 1526".

De legende vertelt dat Olivier van Minjau, samen met zijn eenentwintig zonen, deel uitmaakte van de optocht die gehouden werd ter gelegenheid van de Blijde Intrede te Gent van keizer Karel als graaf van Vlaanderen op 24 februari 1526. De keizer, ontroerd door het indrukwekkend optreden van van Minjau aan het hoofd van zijn geuniformeerde zonen, kende hem een rente toe. Het staats-hoofd was vooral getroffen door het feit dat van Minjau als eenvoudig ambachtsman een degelijke opvoeding had kunnen geven aan zo'n talrijk gezin. Amper zes maanden later, in augustus 1526, zag het echtpaar al hun kinderen sterven aan de gevreesde "zweetziekte". Nog voor het einde van dezelfde maand overleden ook beide ouders. Allen werden begraven op het kerkhof van Sint-Niklaas.

Uit later onderzoek bleek dat het verhaal niet helemaal klopte. Zo is namelijk bekend dat Karel V zijn Blijde Intrede als graaf van Vlaanderen te Gent deed in 1515, dus elf jaar vroeger dan hetgene de legende suggereert. De keizer verbleef trouwens in januari 1526 nog in Spanje. Men vermoedt dat van Minjau, samen met enkele van zijn kinderen, in 1436 stierf tijdens de pestepidemie te Gent. De zogenaamde "zweetziekte", een soort van besmettelijke koorts, deed daartegenover pas haar intrede in de Nederlanden in 1529.



Het Minjau-epitaaf.

### Het orgel.

De kerk bezat reeds een orgel vóór 1445. Het oudst bekende orgel was datgene gebouwd door Hendrik van Zachmoortere in 1547. Het werd in 1605 vervangen door een nieuw waarvoor het stadsbestuur een hulpgeld ter beschikking stelde van 53 pond, 6 schellingen en 8 groten. Niklaas Bauwens uit Aat was de

bouwer ervan en men plaatste het tussen het doksaal en de noordelijke transeptarm.

In 1630 bouwde men een nieuw portaal. Daarop werd een nieuw orgel geplaatst waarvoor Niklaas Langhe voor het instrument, Philips Wauters voor de orgelkast en Antoon Sauvage II voor de vier engelen tekenden.

In 1840 plaatste men een nieuw orgel op het oksaal tegen de westgevel. Reeds in 1856 werd het vervangen door het huidig orgel, vervaardigd in de werkhuisen van Aristide Cavaille-Coll te Parijs. Voor de neo-gotische orgelkast, uitgevoerd door de beeldhouwers F. Delanier en P. Baert, tekende Jacques Van Hoecke het plan. Op 14 maart 1856 speelde Lefébure-Wely het orgel in.

### De klokken.

Vóór de bouw van het Belfort hingen de stadsklokken, zoals de werk- en slaapklokken, in de Sint-Niklaastoren. Daarnaast waren er een vijftal kerkklokken waaronder de bruilofts- of bruidsklok, die enkel luidde op de 36 zondagen waarop kon getrouwd worden en de "guldeklocke", eigendom van het O.L. Vrouwgilde, die luidde bij begrafenissen.

Reeds in 1321-1322 vinden we vermeldingen nopens de werk- en slaapklokken - beide zijn stadsklokken, en in 1358-1359 van de bruidsklokken.

In 1401 waren er twee werkklokken wiens naam respectievelijk de "Glorieuse" en de "Maria" was. In datzelfde jaar goot Daneel de Leenknecht een derde klok.

Van een gildeklok is er sprake in 1425 en van een "dachclocke", een "bruitclocke", een "hauweetclocke" en een "wercclocke" in 1429.

In 1449-1500 werden twee nieuwe klokken aangekocht en in 1502 een nieuwe gegoten door Symoen Waghevens uit Mechelen.

De Kouter is getuige van een bijzonder schouwspel in 1548 als aldaar een nieuwe klok voor de Sint-Niklaaskerk wordt gegoten.

Tijdens de godsdienstoorlogen verkochten de geuzen alle klokken of smolten ze om tot geschut.

In 1584 is er slechts een klein klokje in de toren aanwezig.

Nadat het kerkbestuur in 1598-1600 een nieuwe klok aankocht bij Cornelius Janssens uit Antwerpen lieten ze het kleine klokje bij dezelfde klokkengieter in 1607 hergieten.

In 1627 goot Gregoor van Halle, afkomstig uit Saksen, een 5.426 pond zware klok.

De abt van Sint-Pieters wijdde op 25 juli 1658 een nieuw klokkestel bestaande uit drie bedewekkers en gegoten door de befaamde klokkengieter Pieter Hemony van Zutphen. Zij kregen de naam: Niklaas, Maria en Anna. In 1670 kregen ze het gezelschap van een nieuwe klok, de Pharailde.

Zoals we reeds weten gingen alle klokken tijdens de Franse bezetting verloren.

Begin van de 19de eeuw bracht men de klokken van de Jezuïetenkerk over naar de toren van Sint-Niklaas. Zij dragen de naam: Livinus, Ignatius en Maria en zijn in 1764 te Brugge gegoten door George Dumerry. Tijdens de tweede wereldoorlog verhuisde de "Ignatius" tijdelijk naar de kerk van Waterland-Oudemans en de "Maria" naar Evergem-Doornzele. Deze drie klokken behoren nu tot het patrimonium van de kerk.

De broederschappen.

In de loop van haar bestaan bood de Sint-Niklaaskerk onderdak aan heel wat broederschappen. Van de voornaamste geven we hier een kort overzicht.

De broederschap van Sint-Anna werd in het leven geroepen door bisschop Balderik, met de goedkeuring van paus Paschalis II. Het is waarschijnlijk de oudste broederschap van Gent. Tijdens de beeldenstorm verstopte men de relikwieën van Sint-Anna in de muur van de kapel. Daar bleven ze achttien jaar verborgen tot aan de val van de geuzen. De oudste statuten dateren van 22 november 1445, bijgewerkt op 3 augustus 1470.

De broederschap van O.L.Vrouw op de Rade werd voor het eerst vermeld in een oorkonde uit 1336. De oudst bekende statuten dateren uit de 14de eeuw.

Het poortersgilde was reeds bekend in de 15de eeuw maar is mogelijks nog ouder.

De broederschap van Sint-Margaretha klimt op tot de 14de eeuw en verenigde de beiaardiers en klokkeluiders van gans de stad. Ze werd gesticht naar aanleiding van een dramatische gebeurtenis. De klokkeluiders waren verplicht op post te zijn wanneer er boven de stad een onweer uitbrak. De bedoeling hiervan was dat zij de gemeente waarschuwden ingeval de bliksem ergens insloeg en brand veroorzaakte. Tijdens een vreselijke storm, de datum is ons niet bekend, werden twee klokkeluiders van Sint-Niklaas doodgebliksemd en een derde gewond. Uit schrik voor herhaling richtte men de broederschap op en stelde haar onder bescherming van Sint-Margaretha. De statuten dateren uit 1473.

De broederschap van de H.H. Antonius en Rochus kwam tot stand in 1488. Zij noemden zichzelf de "maerscalcken ende verbidder der ontziennelijken plagen ende ziekte van den pestilentie ter tijt van nu grotelicx regnerende binnen de voorseyde stede". De statuten werden goedgekeurd op 13 oktober 1489.

De broederschap van de H.H. Petrus en Paulus. Hiervan konden alle Gentse poorters lid worden die tijdens hun leven op bedevaart naar Rome waren geweest.

De broederschap van Sint-Job en Sint-Godemaar werd erkend op 11 mei 1528.

De broederschap van de Naam Jezus was een vereniging die bestond uit vrije arbeiders of "zakkendragers ten aarde". Ze bestond uit maximaal "24 jonkmans" die men ook soms de "Kamergezellen" noemde. De broederschap gebruikte in 1537 de Sint-Pharahildekapel. De statuten dateren van 8 september 1675. Bij octrooi van 30 april 1568, verleend door de schepenen van de Keure, verkregen ze de toelating om "vuilnis te rapen op de Korenmarkt, Hooiaard en op de Korenlei tot aan het Korenmetershuis."

De broederschap van de H. Drievuldigheid werd gesticht in 1448 door de gezellen van de rederijderskamer De Fontein.

De broederschap van de H. Barbara, gesticht in 1456 door Saladijn de Kuuts samen met vijftien andere parochianen, mocht nooit meer dan vijftientig leden tellen.

De broederschap van Sint-Marten is bekend sedert 1550.

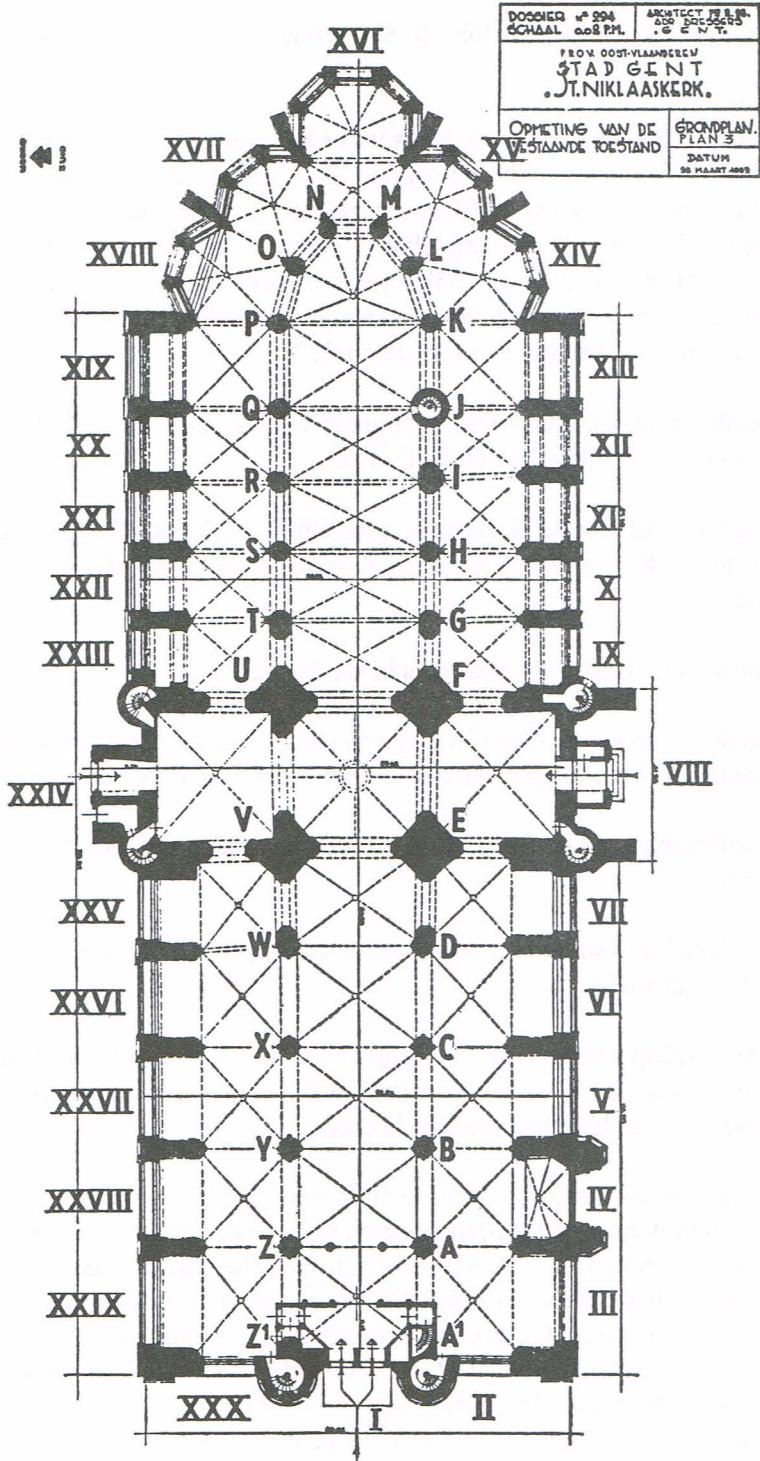
De broederschap van de Gewillige Slaven van de Moeder Gods werd opgericht op 8 maart 1634 met de goedkeuring van bisschop Antoon Triest.

De broederschap van de Berechting stichtte men onder het pausdom van Clemens XI.

De broederschap van de H. Barbara werd gesticht in 1678 door vrouwen van adel uit de parochie.

De broederschap van de Lijdende Zaligmaker van Gembloers vond haar naam bij het beeld van de Lijdende Christus dat men te Gembloers bewaart. Zij werd ingesteld bij pauselijke brieven van Innocentius XI op 9 juli 1689.

Vermelden we ten slotte nog dat in de 16de eeuw het Sint-Veerlekapittel van de Sint-Veerlekerk naar de Sint-Niklaaskerk werd overgebracht. De Sint-Veerlecultus, vooral bekend van de verering van de stenen broden, beoefende men zeer levendig in de middeleeuwen. De viering greep ieder jaar plaats op 4 januari, Sint-Veerledag. Ook na de overbrenging naar de Sint-Niklaaskerk kende de viering nog heel wat bijval. In 1784 verhuisde het kapittel naar de Jezuïetenkerk in de Volderstraat. De verering van de stenen broden bleef echter nog verder in de Sint-Niklaaskerk doorgaan tot in de dertiger jaren van deze eeuw toen ze werd stopgezet wegens het vermeend heidens karakter.



Plattegrond, volgens opmetingen Arch. A. Bressers.

## De kapellen.

- I. Westportaal.
- II. Misschien de plaats van de *armendis*, aangezien ter rechterhand bij het binnenkomen de Zeven Werken van Barmhartigheid waren voorgesteld.
- III. Kapel van de *H. Eligius*, thans bergplaats.
- IV. Kapel van *Sint-Michiel*, kapel van het schermergilde, ook wel "Duuvelskapel" genoemd naar het altaarschilderij.
- V. In 1673 kapel van *Sint-Bartholomeus*, kapel van de korenmeters; sedert 1821 doopkapel.
- VI. In 1673 kapel van *Sint-Niklaas*, kapel van de Meerseniërs, van de oude-kleerkopers, sedert de XIXde eeuw Sint-Jozefskapel.
- VII. In 1673 kapel van de *HH. Petrus en Paulus*, kapel der Cavalotters; sedert de XIXde eeuw O. L. Vrouwekapel.
- VIII. Zuidelijke transeptarm. In 1658 kapel van de *H. Drievuldigheid*, wellicht reeds in 1673 *H. Kruiskapel*.
- IX. In 1673 kapel van *Sint-Victor*; reeds in 1687 van de heilige man *Job*; circa 1822 van O. L. Vrouw van Goede Raad.
- X. In 1673 kapel van *HH. Cosmas en Damianus*, kapel van de barbiers en chirurgijns.
- XI. In 1673 kapel van de *H. Joannes Evangelist*; in 1839 van O. L. Vrouw ter Engelen; sedertdien (vermoedelijk sinds 1842) kapel van de Gelovige Zielen.
- XII. Kapel van *Sint-Jan in d'olie*; in 1673 van de *H. Drievuldigheid*. Kapel van de Souvereine Kamer van Rhetorica de "Fonteyne".
- XVI. Kapel van de metselaars (1432), van O. L. Vrouw op de Rade of te *Radiën* (XVIde e.) of van O. L. Vrouw der gewillige slaven (XVIIde e.); sedert midden XIXde eeuw, ten onrechte soms H. Sacramentskapel genoemd. De eigenlijke sacramentskapel is de ruimte tussen het hoofdaltaar en de oostelijke peilers L.M.N.O. van het koor.
- XXVIII. Sedert 1907 toegang tot de sacristie.
- XIX. Kapel van de *H. Maria Magdalena* (misschien voorheen H. Margareta. Kapel van de kruideniers, kaaskopers en keersgieters (sedert 1711?); sedert 1809 kapel van Sint-Amandus.
- XX. Kapel van de *H. Agatha* of van de *HH. Driekoningen* (1673).
- XXI. Kapel van O. L. Vrouw van *Smarten* (1673) of van de *Nood Gods*.
- XXII. Kapel van de *HH. Barbara en Katharina* (1673), thans doorgaans van de H. Barbara.
- XXIII. In 1658 kapel van de *Naam Jezus*, sinds 1673 van *Sinte-Veerle*.
- XXIV. Noordelijke transeptarm. In 1613-14 *Sinte Annakapel*, sinds 1673 van de Verduldig Lijdende *Christus van Gembloux*.
- XXV. Sinds 1673 kapel van de *Zoete Naam Jezus*.

- XXVI. In 1673 kapel van *Sint-Amandus*, sedert 1809 van *Sint-Antonius*.  
Kapel van de timmerlieden en schrijnwerkers.
- XXVII. Sedert 1673 kapel van *Sinte-Anna*.
- XXVIII. Kapel van de *HH. Crispijn en Crispianus* (1673) of van de schoenmakers. Sedert kort na 1821 kapel van de *Calvarie*.
- XXIX. Kapel van *Sint-Jan de Doper* (1673), doopkapel, sinds 1821 kapel van de *Calvarie*; naderhand bergplaats.

## BIBLIOGRAFIE

- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België - architectuur - deel 4 na - Stad Gent, p. 234-238.
- Dhanens Elisabeth: Inventaris van het kunstpatrimonium. Oost-Vlaanderen. Sint-Niklaaskerk - Gent. Gent 1960.
- De Potter Frans: Gent van de oudsten tijd tot heden, Gent - 1882-1901, deel 3, p. 163-308.
- De Potter André: Geïllustreerde gids van oud Gent, Tielt - 1983, p. 37.
- Deseyn Guido: Gids voor oud Gent, Antwerpen - 1984, p. 344.
- Van Overstraeten Jozef, Gerrits Jan: Gids voor Vlaanderen, Antwerpen 1985, p. 340.
- De Sint-Niklaaskerk te Gent. Geschiedenis - Iconografie - Restauratie, Gent - 1979.
- Werken aan de Sint-Niklaaskerk - Gent, Gent - 1983.
- Steels Michel: Gent in 1878, in: Ghendtsche Tydinghen 1982, nr. 1, p. 21.
- Huys Paul: De huizen rond de Sint-Niklaaskerk te Gent, in Ghendtsche Tydinghen 1982, nr. 2, p. 89-98.
- Inventaire Archéologique - Fiche nr. 64, in: Ghendtsche Tydinghen 1982, nr. 4, p. 187-191 (i.v.m. het Minjau-epitaaf)
- Vraag en antwoord (i.v.m. de stenen beelden op de Sint-Niklaastoren), in: Ghendtsche Tydinghen 1985, nr. 2, p. 112-114 en 1985, nr. 3, p. 182-183.

David MAES  
( 't vervolgt)

---

## INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 7

Op 24 januari 1897 stelde Paul Bergmans in de rubriek "Drukken - Bibliotheek van de stad Gent, G.15 - XVe eeuw (1483)", in het Frans een fiche op over

### Het eerste boek gedrukt in Gent

De eerste gekende Gentse druk is een uitgave van het Vredesverdrag, afgesloten in Atrecht op 23 december 1482, tussen Maximiliaan van Oostenrijk en de koning van Frankrijk.

Zoals het op volgende bladzijde afgebeelde colofon toont, werd hij op 8 april 1483 gemaakt door Arend de Keysere, wonende *delez le belfroy*, dat wil zeg-



**Le traictie de la paix Impresse a  
gand delez le belfroy par Arnoul  
de Keyserre le vij<sup>e</sup> iour d'april lan  
mil.cccc . quatre vingt et trois .**



gen naast het belfort. Daaronder het typografisch merk van deze drukker, een fleuron gevormd door elegant vlechtwerk voorstellend.

Waarschijnlijk geboren in Oudenaarde rond 1450, voerde Arend de Keyserre, Caesaris of L'Empereur, de boekdrukkunst in deze stad in, in 1479 en kwam zich vervolgens in Gent vestigen, waar hij werkte van 1483 tot 1489. Cf. Vander Haeghen, *Bibliographie gantoise*, t.I, pp.

1-19 en t. VI, pp. 1-2. - N. De Pauw in *Biographie nationale*, t. V, kol. 228-238. Onder de publicaties van Arend de Keyserre bemerkt men een Vlaamse vertaling van de verhandeling, de vertroosting der filosofie van Boëtius (1485), waar de drukker in een nota zegt: *So heb ic tot elcx nutscap ende profite den aller eersten bouc deser translacie, met mijnder hand ghecorrigeert, te Sente Verelden te Gent in de librainie doen legghen.*

Het zou interessant zijn opzoeken te doen aangaande deze bibliotheek waar de Keyserre een exemplaar van zijn druk, verbeterd met zijn hand en tot nut van iedereen, deponerde.

In België werd de boekdrukkunst in de XV<sup>e</sup> eeuw ingevoerd in de volgende steden:

1472: Aalst. Diederik Martens en Jan van Westfalen.

1473: Leuven. Jan Veldener.

1475: Brugge. Colard Mansion.

1476: Brussel. Broeders van het Gemeene Leven.

1480: Oudenaarde. Arend de Keyserre.

1482: Antwerpen. Matthias Vander Goes.

1483: Gent. Arend de Keyserre.

## **LA (SUR)PRISE DE GAND: LOUIS XIV BEZET GENT ONVERHOEDS (1678-1679)**

Laten we aanvangen met wat voorgeschiedenis.

1648: de Vrede van Munster wordt getekend tussen Spanjaarden en "Hollanders". De koning van Spanje erkent de "Verenigde Nederlandse Provinciën" (kortweg de Nederlandse Republiek) als vrije en soevereine landen. Elke partij mag het gebied behouden dat zij op dat moment bezit, zowel in Brabant, Vlaanderen en Limburg als in Oost- en West-Indië. Dat betekent dat de Hollanders voortaan in vrede leven met Spanje en dus ook met de Zuidelijke Spaanse Nederlanden. Frankrijk had echter geen vrede gesloten met Spanje en voor de Zuidelijke Spaanse Nederlanden duurt de oorlog met Frankrijk dan ook voort tot 1659. De Vrede van de Pyreneeën tussen Frankrijk en Spanje laat Vlaanderen wat op adem komen maar plant reeds het zaad om een nieuwe oorlog te doen ontkiemen. Louis XIV huwt namelijk bij overeenkomst met Maria Theresia, een dochter uit het eerste huwelijk van de Spaanse koning Filips IV. In 1667-1668 breekt de Devolutieoorlog uit tussen Frankrijk en Spanje. Louis XIV wil graag de Zuidelijke Nederlanden veroveren. Hij beroept zich daarbij op het devolutierecht dat voorkomt in enkele delen van Vlaanderen en Brabant en inhoudt dat alleen de kinderen uit een eerste huwelijk bij de erfenis recht hebben op goederen tijdens dat huwelijk verworven. Dit is het geval met de Zuidelijke Nederlanden die in 1621, tijdens het eerste huwelijk van Filips IV, weer aan Spanje toegekomen zijn door de dood van Albrecht van Oostenrijk. Daarom heeft, volgens Louis XIV, zijn echtgenote Maria Theresia recht op de Zuidelijke Nederlanden en niet Karel II, die geboren is uit het tweede huwelijk.

1672-1678: er breekt weer oorlog uit tussen Frankrijk en de Nederlandse Republiek. In mei en juni 1672 trekt het Franse leger van Charleroi langs de Maas op naar het oosten van de Republiek. De Fransen zijn met zo'n 120.000 man. Hun aanvoerders zijn Luxembourg, Condé en Turenne. Maastricht wordt belegerd. Op 12 juni trekken de Fransen over de Rijn ten oosten van Nijmegen. Willem III trekt zich achter de waterlinie terug. Op 21 juni 1672 valt Utrecht. Van daar uit zendt Louis XIV zeer harde vredesvoorwaarden aan de Staten-Generaal van de Republiek. Stadhouders Willem III en de Staten-Generaal weigeren de vredesvoorwaarden. Ondertussen brengt de stadhouder het Hollandse leger op oorlogsterkte. De Fransen kunnen onvoldoende gebruik maken van hun numerieke overwicht omdat zij veel steden bezet houden. Louis XIV keert terug naar Frankrijk en laat het opperbevel over aan Luxembourg. Aan het eind van 1673 neemt Willem III Bonn in. Door het verlies van dit arsenaal moeten de Fransen de noordelijke Nederlanden ontruimen vooral omdat de stadhouder nu contact gemaakt heeft met de keizerlijke troepen. Wel is Maastricht intussen in Franse handen geraakt. Tot zijn grote ergernis verneemt

Louis XIV, in 1677, dat de prins van Oranje, stadhouder van de Verenigde Nederlandse Provinciën, zal huwen met Mary Stuart, de oudste dochter van de hertog van York. Mary is de erfgename van de Britse kroon. Op die manier wordt Oranje toekomstig koning van Engeland onder de naam William III. Dat is teveel voor de Zonnekoning. Hij besluit een grote slag te slaan vooraleer de Hollands-Engelse alliantie zich kan ontplooiën. Het is een eer voor Gent dat in de gedachtengang van de koning deze grote slag de inneming van Gent moet zijn, "la capitale même, la tête et le coeur de la Flandre", een zeer goed versterkte stad, zelf beschermd door andere versterkte steden en berucht om haar militaire verleden. Een dergelijke verovering zou de reputatie van zijn troepen ten goede komen en de vijand vrees aanjagen. Gent bezitten betekent immers Vlaanderen beheersen zoals het verleden meermaals heeft aangetoond. Om zijn plan te doen slagen verplicht hij de vijand zijn troepen te verspreiden door Saint-Ghislain in Henegouwen aan te vallen, militaire posten in de omgeving van Mons te bezetten en Ieper te omsingelen. De vijand trapt erin. Alleen de hertog Villa-Hermosa, gouverneur-generaal van de Spaanse Nederlanden, voelt de dreiging van een Gentse inneming aan. Hij houdt niet op aan de Staten-Generaal en aan de prins van Oranje hulp voor Gent te vragen. De stadhouder gelooft echter niet dat de Fransen het sterke Gent zullen durven aanvalen en geeft geen militaire steun. Erger nog, gans de ruitery die te Gent aanwezig is wordt naar het omsingelde Ieper gezonden.

Te Gent blijven nu nog nauwelijks 500 man achter onder bevel van don Francisco de Pardo, gouverneur van Gent en van het Spanjaardenkasteel. Op bevel van de Franse koning moet maarschalk d'Humières zich met zijn manschappen naar Douai begeven tussen 21 en 22 februari. De uitgetrokken troepenmacht voor het Gentse avontuur bedraagt 67 bataljons voetvolk en 84 escadrons paardenvolk. Het geheime startsein om naar Gent op te rukken valt op 27 februari 1678. Op 28 februari staan de Fransen al om 9 uur 's morgens in Doornik (Douai-Doornik = ca. 40 km). Zij horen de vijandelijke kanonnen die vanuit Mons volop bezig zijn met het beschieten van de Franse omsingelaars die de aandacht moeten afleiden van de naar Gent oprukkende troepen.

In de nacht van 28 februari op 1 maart bereiken de Fransen Oudenaarde (Doornik-Oudenaarde = 37 km). Op 1 maart verzamelen zich rond Oudenaarde 12.000 ruiters en op 2 maart 48 Franse bataljons. Op 3 maart volgen de overige 19 bataljons. Zoals gepland en totaal onverhoeds verschijnt maarschalk d'Humières dan plots voor de Gentse stadswallen op 3 maart 1678 met zijn voorhoede van 12.000 ruiters (Oudenaarde-Gent = 28 km). Het verschrikt antwoord van Gent: onmiddellijk de periferie van de stad zoveel mogelijk onder water zetten. Vliegenvlug vrijwilligers optrommelen om de stadsversterkingen tussen de Heuvelpoort en de Kortrijksepoort te versterken. De stadsmagistraat kondigt af dat al wie toestemt om gedurende 24 uren aan de stadsversterkingen te werken "... vier jaer van wacht, accys (accijns) en alle andere stadslasten souden vry syn...". De brouwers, vleeshouwers, visverkopers en

vrije schippers zenden al hun neringleden naar het bedreigde stadsdeel en werven vrijwilligers aan tegen 12 schellingen per dag. De schippers bezetten onmiddellijk het "Oraignenbolwerck" en het "Gravenbolwerck", de gevaarlijkste verdedigingsposten. Omdat het overal elders onder water staat concentreren de Fransen zich namelijk op de drie bolwerken tussen de Heuvelpoort en de Kortrijksepoort, het zwakste punt van de stad. Zij kamperen nabij de Kortrijksesteenweg in het gehucht "Zieklien". De Zonnekoning is vanaf 4 maart in hoogst eigen persoon bij het beleg van Gent aanwezig. Zijn verblijfplaats wordt het Verloren Broodhof aan de Hundelgemsesteenweg te Merelbeke. Maarschalk d'Humières omsingelt de stad op 4 maart van zodra zijn 67 bataljons voetvolk gearriveerd zijn. Hij richt zijn eigen kamp in tussen de twee armen van de Schelde (Markies d'Humières is maarschalk van Frankrijk, kapitein van honderd edellieden aan het hof van de Zonnekoning, gouverneur en luitenant-generaal van Louis XIV in de provincie Vlaanderen en gouverneur van de stad en de citadel van Rijsel, tevens Frans generaal). Hij beveelt maarschalk Luxembourg de ruimte tussen de Durme en de Sassevaart te bezetten. Maarschalk Schomberg bezet het gebied tussen Schelde en Durme. Maarschalk Lorges neemt het terrein tussen Brugse Vaart en Leie voor zijn rekening. De graaf van Monlévrier plaatst zijn manschappen tussen Leie en Schelde en de markies van Cannes bewaakt de zone tussen de Brugse Vaart en de Sassevaart. Vauban, de beroemde militaire bouwheer, leidt de belegeringswerken en Durmer beveelt de artillerie. De 5de maart is er reeds een loopgraaf voltooid tussen de Leie aan de Petercellepoort en de Schelde aan Ter Platen. De 6de en 7de maart wordt de loopgraaf vooruit geschoven tot aan de palissade van de buitenwal van de vestinggracht die reeds door de Gentse verdediging is verlaten bij gebrek aan manschappen. De verdediging heeft zich teruggetrokken tot in de 3 aarden "halve manen" die het niet overstroombaar land verdedigbaar moeten maken. Louis XIV had bij het opstellen van zijn strategie gedacht dat bij een dergelijke machtsontplooiing Gent, met zijn klein achterblijvend garnizoen, onmiddellijk zou gecapituleerd hebben maar dat blijkt tijdelijk een misrekening te zijn. De burgers, die hulp van buiten de stad verwachten zijn er immers ook nog. "...actum in het College van Gent den 8sten Maarte 1678, ten zes ure in den avond, present schepenen van beide de banken: den zelven dage ende ure is geresolveert (besloten) de burgherye te animeren (aan te sporen) tot eene goede defentie van deze stadt alsnu belegert ende by soo verre dat den vyandt quame te doene assauten (aanvallen) op de halfve manen ofte bollwercken ghelegghen tusschen de Peterselie (Kortrijksepoort) ende Heuverpoorte (Heuvelpoort) ende eene van diere (bolwerken) quaeme te emporteeren (ingenomen zou worden) dat in sulcken gevalle de chammade ofte appel (tromsignaal als teken dat men zich wil overgeven) geslegghen sal worden...". Gent is niet van plan zich zomaar zonder slag of stoot gewonnen te geven. Er moet op zijn minst blijk van trouw aan Spanje gegeven worden. In de nacht van 8 op 9 maart begint de Franse artillerie de stad te bombarderen

om de bevolking te demoraliseren. Vooral het Sint-Pieterskwartier moet veel incasseren: "...den 6 (uur) smorgens heeft eerst begonst te spelen de battery van Monsieur de Mey by de Heuverpoorte met seven stucken (kanon) waarmede de batterye van de stadt, genaempt de Catte, geheel wirt omverre geschoten ende alsoo het geschut aldaer niet meer en coste schieten, soo hebben tsy op gewon boven op de voorseyde Heuverpoorte die datelyk wirt geruineert van den voornoemden seven stucken, want sy stonden geheel by deselve poorte en namen in het Zeghel fort. Den 8 (maart) deden sy eenen assaut (aanval) met 20.000 mannen van 8 1/2 uren snavens tot den 8 uren smorghens tusschen de Percelle en de Heuverpoorte ende hebben een batterye gemaect op het voornoemde Zeghel fort, geschoten met mortieren, bomben ende carcassen, synde eene nieuwe inventie..." (een ijzeren karkas blijft over wanneer een zeker soort brandkogel opgebrand is). In dezelfde nacht van 8 op 9 maart nemen de Fransen twee van de drie halve manen stormenderhand in. De verdedigers worden ofwel in het gevecht gedood ofwel gevangen genomen. De Spaanse gouverneur capituleert en trekt zijn garnizoen terug in het Spanjaardenkasteel. Ten voorseyde 7 uren smorghens der 9ste Marty 1678 wirt het appel geslaghen (tromsignaal tot overgave), hebbende de twee halfve maenen met vechtender handt innegenomen ende maer 400 mannen soldaeten in de stadt gehadt. De burgers hebben hun beste gedaen ende tot 12 s.gr. daeghs gegeven aen die wilden dienen voor volontaire ende in de buyten wercken gaen vechten. D'abdye van Sinte Peeters ende vele huysen syn seer gebroken geweest door de canon cogels ende bomben, gelyck oock het clooster van Sinte Agneeten...". Na zo'n verschrikkelijk angstaanjagende nacht zijn de Gentse burgers natuurlijk onder de indruk. De magistraat besluit dan ook geen verder bloed meer te laten vergieten en wil onderhandelingen starten met de Franse koning. Triestige verliezenbalans van het voorbije gevecht: onder de Gentenaars 67 doden, 151 gewonden, 41 gevangenen. De Fransen tellen 40 doden en een 100-tal gewonden. De eerste die bij de Fransen gaat mouwvegen om de stad voorts te sparen is de Gentse bisschop. Onmiddellijk na het tromsignaal tot overgave, om 7 uur 's morgens van 9 maart zegt hij vleiend tegen d'Humières: "...je vous prie d'assurer le Roy de ma fidélité et de mon obéissance...". De bisschop wil Sa Majesté persoonlijk zijn eerbied gaan betuigen. De maarschalk schrijft 2 uur later aan de koning dat hij het raadzaam vindt: "...pour savoir ses intentions...". Na de bisschop, François van Hoorenbeke, komen de hoogbaljuw, Jean-Baptiste della Faille, en de Gentse edellieden eveneens bij d'Humières. Wie echter stoutmoedig afwezig blijft is de Gentse magistraat. De maarschalk verdenkt een zekere "fripon" Van Velde ervan dit bekokstoofd te hebben ten einde de Spanjaarden te vriend te blijven. Gedurende de belegering zijn de Fransen allesbehalve hoffelijk tegen de plattelandbewoners in de omgeving. Dorpen zoals Bellem, Vinkt, Deurle, Landegem, Merendree, Hansbeke, Haaltert, Lotenhulle, Bachte, Sint-Denijs en Latem worden volledig platgebrand. In de nacht van 10 op 11 maart is er een loopgraaf voltooid tot aan de palissade

van de vestinggracht rond het Spanjaardenkasteel. De loopgraaf wordt gegraven langs de stadszijde. Na een aanval slaat de verdediging van het Spanjaardenkasteel de trom tot overgave en de capitulatie van het garnizoen wordt op 11 maart om middernacht getekend. Tegen een overmacht van een leger van 80.000 man is niemand opgewassen.

Frankrijk juicht. Zowel de Franse koningin als Madame de Montespan worden om middernacht wakker gemaakt om het goede nieuws te aanhoren. De dag na de inneming van Gent vertrekt Louis XIV met zijn hof naar Ieper. (Jean Racine en zijn vriend Nicolas Boileau maken deel uit van zijn gevolg. In 1677 had de Zonnekoning beiden benoemd tot koninklijk geschiedschrijver. Spijtig voor de Gentse geschiedenis is hun werk niet bewaard gebleven. Het handschrift ging in 1726 bij een brand verloren.)

De bezettingstroepen die in Gent achterblijven bestaan uit 27 bataljons en 40 escadrons onder het bevel van gouverneur Montbron. Deze installeert zich in het Hof van Wacken op de Poel. Het burgerlijk gezag neemt Michel Le Pelletier de Souzy op zich. Hij wordt commissaris van de Franse Raad van State die feitelijk bestuur voert over de provincie Vlaanderen inzake justitie, openbare orde en financiën. Het capitulatieverdrag tussen de schepenen van Gent en de Franse koning spreekt noch over de Staten van Vlaanderen, noch over de Vlaamse Raad van State. Op 12 maart verlaten deze instanties Gent om zich te herenigen in het stadhuis van Brugge. Zij blijven gedurende heel de bezetting onder het gezag staan van Villa-Hermosa. De vele Franse militairen nu onderdak verschaffen stelt uiteraard een aantal problemen en geeft aanleiding tot vele onderhandelingen tussen magistraat en Franse gezagsdragers. Artikel 59 van het capitulatieverdrag stipuleerde namelijk dat alle Gentenaars vrijgesteld waren om in hun huizen soldaten te logeren. Nochtans stelt deze clause de magistraat niet vrij van de verplichting de soldaten ergens te huisvesten. Op 14 maart wordt een akkoord bereikt en de soldaten krijgen volgende gebouwen ter hunner beschikking: de lokalen van de drie schuttersgilden, de weverskapel, het Pesthuis, de Sint-Veerlekerk, het Prinsenhof en het Sint-Jacobsgodshuis. Omdat deze lokalen uiteindelijk ontoereikend zijn besluiten de schepenen op 18 maart om de bewoners van "kleine huizekens" elders onderdak te verschaffen opdat weer een groot aantal soldaten niet meer op straat zou moeten slapen. Bovendien moeten de dekens van de gebuurten alle leegstaande huizen in hun gebuurte melden en ter beschikking stellen. Le Pelletier stelt op 20 april 1678 aan François Le Tellier, markies de Louvois, minister van oorlog, voor om Gent kazernes te laten bouwen voor een groot aantal nog altijd op straat slappende Fransen. Na een paar fiscale kunstgrepen brengt de toewijzing van de fiscale pachten op 19 april namelijk méér op dan voor de bezetting en suggereert dat de stad nu fondsen vrij heeft voor het oprichten van kazernes. Le Pelletier heeft zijn oog ondermeer laten vallen op Ekkergerm, een nog grotere ruimte in de stad, waar hij 2.000 man kwijt zou kunnen. Intussen zijn er vrijwilligers die soldaten in hun huis opnemen tegen betaling door de stad: 5

schellingen groot per maand voor een man zonder paard en 8 schellingen groot voor een ruiter met paard. Veel Hollandse regenten weigeren inmiddels nog langer geld uit te geven aan een oorlog waarvan zij het belang niet inzien. Na de val van Gent zijn zij trouwens bang geworden dat Frankrijk opnieuw op Hollandse bodem raakt. Door hun invloed op Willem III, gelukkig voor Gent, komt tijdig de "Separate vrede van Holland met Frankrijk te Nijmegen" op 10 augustus 1678. Op 17 september volgt de vrede tussen Frankrijk en de Spaanse koning. De Hollandse bondgenoten, Spanje en de keizer van het Heilig Roomse Rijk, voelen zich verraden omdat zij nu gedwongen zijn ongunstige voorwaarden te accepteren. Zo behoudt Louis XIV ten nadele van Spanje Franche-Comté, gelegen naast Bourgogne, Valenciennes, Kamerijk en Sint-Omaars. "Voor 't zelfde geld" ware Gent tot op vandaag Frans gebleven! Blijkbaar is het, gelukkig voor ons, alleen Louis' bedoeling geweest Holland angst aan te jagen met zijn "(sur)prise de Gand" en hij is er nog in geslaagd ook. De koning van Spanje is echter ook een sloeber en haast zich niet de vrede te ratificeren. Tot zolang blijft Gent met de Fransen opgescheept zitten. Het is pas op 19 december 1678, om 10 uur 's morgens, dat te Brussel een Franse koerier uit Nijmegen toekomt. Hij is op weg naar Parijs met de geratificeerde vrede. Gents Franse gouverneur Montbron schrijft op 22 december aan zijn minister van oorlog de Louvois: "...gelieve er rekening mee te houden, dat wanneer het vriest, er meer tijd nodig is voor de evacuatie van Gent dan normaal... de kanonnen van Gent hebben geen affuiten om te velde te vervoeren... scheepvaart is dan moeilijk...". Op 25 december maakt de Franse gouverneur de ontvangstmelding bekend van een ministeriële en koninklijke brief "pour remettre Gand et le fort rouge aux Espagnols", en op 29 december ordonneert Villa-Hermosa de bekendmaking van de ratificatie van de Vrede van Nijmegen. Pas op 4 januari 1679 volgt de plechtige proclamatie aan het Gentse publiek. De Fransen wachten nu zagezegd op de dooi om met hun schepen naar Menen te kunnen varen maar misbruiken de vorst om nog wat achterstallige belastingen, onder Frans regime verkregen, los te weken. Er komt een verdrag na veel woordenwisselingen en op 28 februari 1679 beginnen de Fransen eindelijk op te breken. De Vrije Schippers mogen het ijs in de Leie breken en 10 van hun schepen met Franse bagage laden. De vreugde wordt openbaar getoond: pektonnen verlichten de draak op het Belfort, het stadhuis en de woning van de Franse gouverneur. Hij had er voor gezorgd dat zijn troepen netjes vertrokken waren en werd hiervoor bedankt door de schepenen met 207,5 liter van de beste wijn en 400 pond tournoois.

Ronald DE BUCK

## **BIBLIOGRAPHIE**

NEVE J.E., Gand sous l'occupation de Louis XIV, 1678-1679, 1701-1706, 1708, Gand, 1929.

## EINDE VAN DE GENTSCHEN TWIEDEKKER?

### Kaak, kaak, nen lobal!

Op 9 juni, een zwoele zondagavond, waarop iedereen wel eens blijft hangen, haakte omstreeks 20 voor 10 's avonds de ballon van Christian Rodriguez zich vast aan het kruis van de St.-Jacobskerk. De ballon was van op de Watersportbaan opgestegen met twee Antwerpse passagiers. De drie inzittenden konden via een gat in het schaliedak door de brandweer van uit de binnenkant van de torenspits gemaakt, na drie kwartuur bevrijd worden.

**MAREC**



N.a.v. de aanvaring van de torenspits van St.-Jacobs, tekende Marec, pseudoniem voor Marc De Cloedt, in juni 1996, deze leuke karikatuur in dagblad "Het Volk".

(Met toestemming van de auteur)

### Niets nieuws onder de zon

Luchtballonnen zijn altijd wel al sinds de laatste decennia van de 18de eeuw in het Gentse luchtruim te zien geweest. Het waren de Franse Broers Jacques-Etienne en Joseph Michel Montgolfier die in 1783 de eerste heteluchtballon, de "Montgolfière", construeerden. De "lochtbal" was van papier vervaardigd waarbij de stijfkracht werd verkregen door de lucht in de ballon d.m.v. een in de gondel opgestelde warmtebron te verhitten. De ballon had daartoe een lange slurfachtige opening aan de onderkant.



Het gezegde indachtig: "als het in Parijs regent, druppelt het bij ons", waren reeds in december van datzelfde jaar ook te Gent proefnemingen begonnen.

Het weekblad "Den Vlaemschen Indicateur" (Vl. Ind.) schrijft op 6 december 1783:

"Een wolke wagen of logtbal wordt opgelaten in den hof van den heer de Ligny bij de Rijke Claeren, de luchtbal viel te Deurle. Ingangsprijs eene halve kroon; voor de officieren drie schellingen; de opbrengst was bestemd voor het doen van, nieuwe proefnemingen."

En op 16 april:

Proefneming met eenen luchtbal van 224 duymen cubik, wegende ydel 23 oncen door de heeren J. Vander Eecken, J. Eggermont en P.E. Rainbeaux, in den hof van den heer 't Kint op de Visscherij; de proef gelukt niet altewel ten gevolge van eenige plooiën welke in het verniste omhulsel blijven."

Men zou de proef op 1 mei 1784 herhalen. Deze keer was aan de "luchtbal" een mandje vastgemaakt met een briefje.

"De luchtbal viel te Parick, bij Geeraardsbergen om 7 uur 's avonds."

Men vermoedt dat het deze keer niet ging om een heteluchtballon, maar om een tuig gevuld met waterstof.

13 februari 1785: de maandag voor "aschdag"

"Op den Vrydagmarkt wordt om 3 uur namiddag een luchtbal opgelaten in baudruche of darmnetten en gevuld met waterstofgas.

Deze luchtbal viel om 4 1/2 uur te St.-Isbergen, dicht bij de stad Acre in Artois; de pastoor dezer parochie zond den brief terug welke men aan den ballon gehecht had."

(Vl. Ind.)

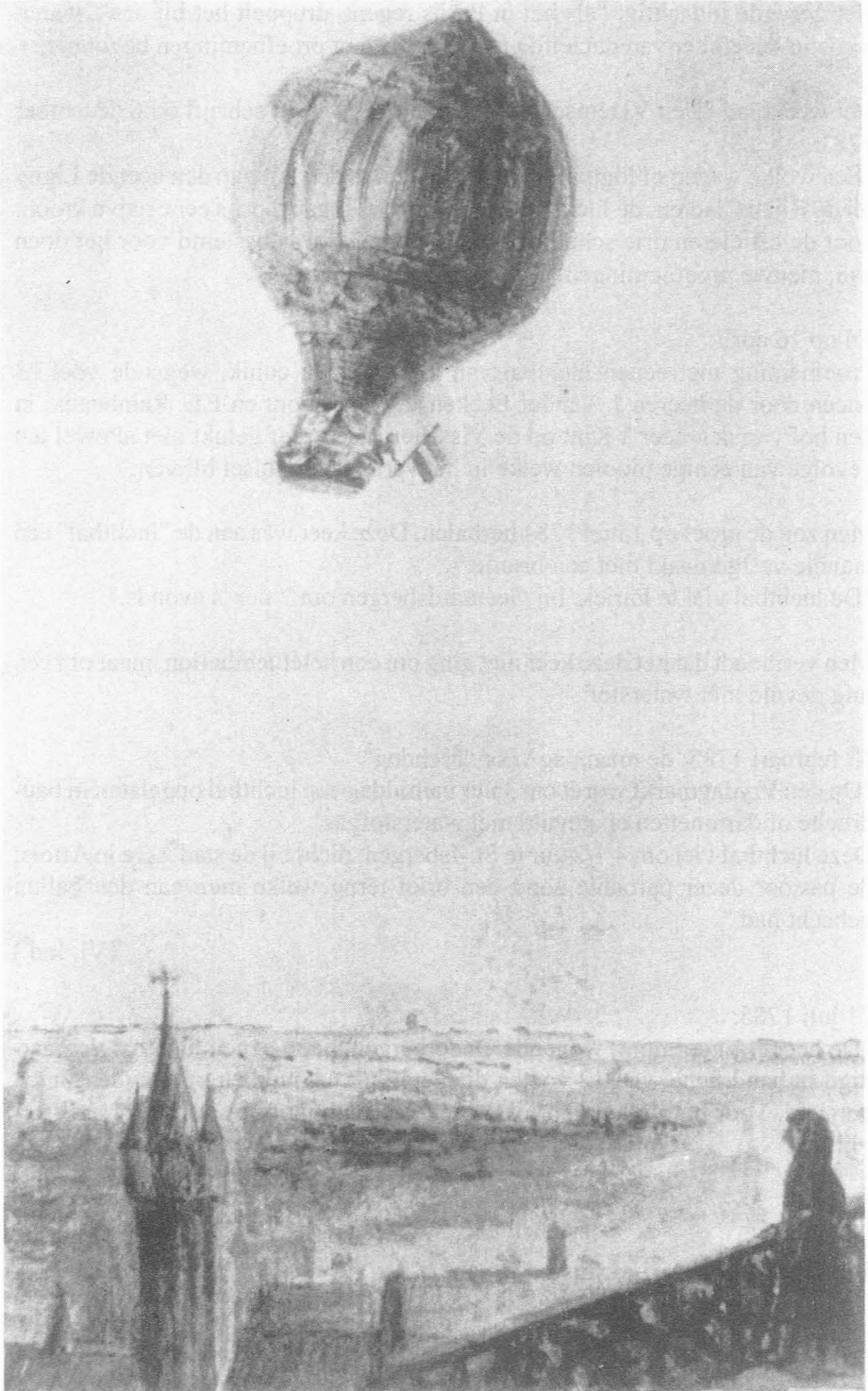
21 juli 1785:

"De heer J. Eggermont, wonende Onderbergen, heeft eenen luchtbal vervaardigd in baudruche, van 12 voeten diameter, uit 64 stukken, met zijden linten versierd. Voor het vullen gebruikte men 3 vaten met olie van vitriol en ijser-vijlsel."

(Vl. Ind.)

### **Blanchard komt zijn kunsten tonen**

Alle vorige proefnemingen te Gent waren met onbemande "locht-ballen" gebeurd. Blanchard zou daar verandering in brengen.



19 november 1785. De luchtballon van Blanchard boven het Belfort te Gent. De vlag zou na de vlucht aan de bisschop van Gent geschonken worden.

Aquarel uit het dagboek Ed. Caillon (HSG. 14248) deel 3 (1780-1789) p. 127, Handschriftenkabinet Univ. bibl. Gent.

30 oktober 1785:

"Sedert eenigen tyd spreekt de gansche bevolking van eene luchtballonopstijging door Blanchard.

Heden worden de luchtbal, de valscherms of parachute, de mand, enz... tentoongesteld in de groote zaal van het Gravenkasteel.

Inkomgeld: een schelling wiselgeld"

(VI. Ind.)

Voor de aangekondigde opstijging kon men kaarten kopen voor een halve kroon bij madame St.-Flour, "buraliste van den schouwburg van St.-Sebastiaan".

### **Doortastende veiligheidsmaatregelen**

Reeds de 18de november 1785 neemt het stadsmagistraat doortastende veiligheidsmaatregelen, laat plakkatens aanplakken en zoals naar gewoonte met de trompet omroepen. Zij delen mee dat:

Alzoo den Heer Blanchard op morgen den 19. dezer maend November 1785, bestemd heeft met zynen LOCHT-BAL in het Beluyk der Byloke dezer stad te doen eene Proefneming, en dat het te vreezen is dat door de groote affluentie van volk, die deze Experientie ontrent de gezeyde plaetse zal verzaemelen, inconventiën zouden kunnen ontstaen. ZOO IS 'T, dat HEER ende Weth, om de zelve te preveniëren, geordonneert ... hebben, ... by Dezen: Dat op morgen den 19. dezer maend zich niemand naer den negen uren voormiddag, met Peirde-Koetse, ofte ander Rytuyg, hoegenaemd, en zal mogen bevinden langs den kant van de Byloke, tusschen het Canael (Coupure) en de Vesten (huidige Martelaarslaan), op pene van 30. Carolus Guldens.

Voords dat er op dezelve Boete niemand in den gemelden voormiddag, tot den tyde, dat de gezeyde Proefneming zal geëyndigd wezen, met Peird ofte eenig Rytuyg en zal mogen passeren langs de bruggen, liggende over het gemelde Canael in den Akker (Ekkergem) ten welken effecte deze bruggen zullen afgesloten en daer omtrent eene Wacht worden gestelt.

Ordonnerende eyndelinge, dat alle de Voituren ofte andere Rytuygen ten tyde voorzeyd, zullen moeten opkomen langs S. Agneeten, (brug a.d. Lindelei, Voormalige stapelhuis- of Entrepôtbrug) en van daer hunnen weg voordzetten langs den kant van de Ypper-Straete (Iepenstraat, Coupure Rechts) ook op pene ... (van de voorgeschrevene Boete." (1)

### **Geen "gazze" genoeg**

Een Gentse dame, mevrouw de L'Epinar, had zich in de "Vauxhall", waar het hele gebeuren plaats had, aangeboden om samen met Blanchard de luchtreis

mits betaling mee te maken, doch "gebrek aen vitriol heeft hier beletzel aen gesteld" schrijft Caillon. Daardoor was de ballon in de onmogelijkheid meer dan een persoon in de lucht te houden.

### **"Onder den toeloop van een overgrote menigte volks"**

In zijn dagboek geeft Caillon een zeer uitgebreid en gedetailleerd verslag van Blanchards expeditie:

Heden, 19sten heeft den heer Blanchard, ingesetenen van Calais en gepensionneerden des Konings van Vrankryk, alhier in de byloke zyne zesthiende lucht-reize gedaen met den besten uytval, die men konde wenschen, ten bywezen van onzen Eerweirdigsten heer bisschop van veele persoonen van hoogen rang, en onder den toeloop van eene overgrote menigte volks, zoo inzetene als vremdelingen, die van alle de omliggende steden en plaetsen waeren aengekomen, om deze proefneming te zien, zynde de eerste (bemande vlucht) die in onze stad geschiede.

Den Luchtballon om twaalf uren en half's middags gevold zynde, heeft men de koorde afgesneden, en den gemelden heer in zyne Gondole gezeten, is met de uysterste snelheyd en tot volkomen genoeg en om hoog gerezen, met zyn vaandel, alle de aenschouwers groetende, zynen tocht stierende noord oost waerd, dweers over de stad alwaer men hem zeer haest uyt het gezicht heeft verloren.

Blanchard heeft van zijn ballonvaart zelf een proces verbaal opgesteld.

"Proces verbaal van dhr. Blanchard

Het was een ure min vijf minuten volgens mynen Uurwyzer, als wanneer ik in de Byloke alleen opging. Dewyl den wind zeer hevige was, en dat denzelven my recht over de stad Gent dreef, vertrok ik met de nodige rupture van evenwicht om spoediglyk tot aen de wolken te klimmen. In dry minuten tyds kwam ik op die hoogte, doch voor alleer ik in de wolken was, wierp ik myne parachute uyt, aen welke eenen hond hing. (2)

Dewyl ik in de wolken rees, niettegenstaende ik myne kleppe (soupape) openhield, verloor ik mijne parachute; die stillekens nae beneden daelde uyt het gezicht. Voor alleer ik in de eerste wolke kwam, bemerkte ik mengvuldige waters, die my omringden. Ik trok door eene zachte locht, doch vervolgens voelde ik eene hevige koude, altyd met groote snelheyd klimmende, deweyl de zonne de inflammable locht dusdaniglyk dede opzwillen, dat mynen bal die op verre nae niet vol was geweest, in eenen oogenblik gevold was zonder dat de kleppe en het Aenhangsel bekwam waeren, om eenige locht te doen verliezen. De koude wierd zoo hevige dat ik genoodzaekt was in den Bal te kruypen en van het aenhangsel een slach van mantel te maeken. Deweyl ik gestaediglyk rees, en dat ik by middel van myne werktuygen zag, dat ik omtrent 32.000 voeten van

de aerde was, nam ik myn Vaendel uyt de Gondole, stak met hetzelfde menigvuldige gaten in den bal en scheurde het onderste deel in stukken, om de inflammable locht te doen verliezen, het welk my zoo wel gelukte, dat ik in vier minuten tyds op de wolken daelde met dusdanige snelheyd, dat ik het hoofd uyt de Gondole niet konde steken, zonder te hooren eene schrikkelyke schuyffeling vande locht, die my groote pyne aen ooren en ogen veroorzaakte.

Seffens onder de wolken gedaeld zynde, zag ik de zee en de rivieren, die my omringden, om welke te vermyden, ik spoediglyk moest nederkomen: doch ik moest te gelyk een val breken, want de wynige inflammable locht, die my was overgebleven, was onder de wolken dusdaniglyk ingekrompen, dat het bovenste deel van mynen Bal, het welk geheel was gebleven, maer eenen diameter van 10 à 12 voeten vertoonde. Hier op maekte ik eenen knoop in het onderste van het aenhangsel, en mynen bal van onder ingedouwen zynde, nam de gedaente van eene Parachute, met welke ik schielyk nae beneden kwam."

### **"Mijn bal viel plat ter aerde."**

Ook hij bleef bijna met zijn ballon aan de kerktoren hangen, maar kon die op het laatste ogenblik nog ontwijken...

"nochtans bleef ik onder de weg eenen oogenblik in evenwigt, en de koorden van ter zyden wig trekkende, zag ik onder my een slach van Eyland met eenige Huyzen en eene kerke, welkers toren, waer op ik stond te vallen, ik behendiglyk vermydde, myn anker vervolgens uytgeworpen hebbende, raekte den hoek van eene hutte, die ik doorschuidde; een weinig voorder rukte het eenige kleyne boomen en Haegen uyt den grond, tot dat het zelve eyndelyk vast raekte aen het Hekken van een boeren Pachthof, alwaer de Hoenders en het vee een schrikkellyk getier maekten, ook kwaemen de knechten en Maerten (meiden) met schrik en vreeze bevangen, uytgelopen, overtuygd roepende tot den boer: ziet, baes, de weirelt vergaet... al vuur en vlamme! want zy meynden dat God uyt de wolken kwam, om de weireld te doen vergaen, waer op ik hunne benauwdheyd ziende, riep dat zy niet bange moesten zyn. Dewyl myn anker het gevat deel niet konde weg rukken en dat de koorde te sterk was, brak den hoepel waer aen de koorde was vast gemaekt, aen stukken en mynen bal, ofte beter te zeggen, mynen parachute, ontmoette eenen geweldigen schok en vatte eenen hevigen wind, die my meer als 1.200 voeten hoog dreef, van waer ik, ten besten doenlyk, zachtjes neder kwam aen een versch geploegd land.

Mynen bal viel plat ter aerde, dewylden zelven geene macht genoeg meer had, om zig op te houden, en ik kwam uyt de Gondole. Daer waeren noch omtrent 3 à 400 voeten cubicq inflammable locht in mynen bal, die zig, door het opzwillen der zelve locht, wederom oprichtte en van onder eenen draeywind vatte, waer ik seffens nae mynen Gondole sprong, doch den wind was zoo he-

vig dat ik meer als 300 voeten hoog wierd opgeheven, hangende met de handen aen de Gondole; even wel geraekte ik met groote moeyte daer in; dede myn Getuyg nae beneden komen, by welke gelegendheyt ik langs de aerde sleepte zoo snel, als eenen pyl kan vliegen, en ik vond my eyndelyk genoodzaekt myn geheel getuyg te verlaeten, om de dood te ontgaen, die ik zekerlyk niet zoude hebben kunnen ontsnappen, indien ik langer in de Gondole hadde willen blyven; hierom maekte ik eenige koorde los en by den eersten stoot die myn getuyg tegen de aerde gaf, sprong ik uyt de Gondole. Ik zag mynen verlaeten Bal vervolgens verscheyde mael omdraeyen, en ik meynde, dat den zelven ter aerde zoude gevallen hebben, doch den wind was nog zoo hevig, dat hy wierd gedreven nae zee, waer in hy is gevallen gelyk ik naederhand door het procès verbal der équipage van een hollands schip (3) hebben vernomen.

Geheel myn lochtgetuyg is aen stukken, doch ik hebbe geene de alder minste wonde ofte kneuzinge bekomen. Mynen uurwyzer teekende kwaert naer een ure, als wanneer ik op het land was gesprongen; dus hebbe ik in twintig minuten tyds afgeleyt thien mylen in de lengde, omtrent acht mylen omweg, en vyf mylen in het op- en afaen.

Insaken der waerheyd, hebbe ik dit ondertekent"

Geteekend, Blanchard

### **Den duvel aan een koordeke**

Over de geparachteerde hond lezen we bij Caillon:

"Den Heer Blanchard op zekere hoogte gekomen, heeft eenen parachute uytgeworpen, aen welken eenen hond was vastgemaekt, die onbeschadigd is neder gekomen ter Parochie van Wachtebeke, twee mylen en half van deze stad; In den oogenblik, dat de parachute met den hond nederviel, kwamen verscheidene boeren toegelopen, roepende, dat het den Duyvel was, die uyt de wolken daelde. Eenen koey-wachter, wat stouter zynde, naederde en maekte het teeken des kruys zeggende dat hy aen de pooten herkende dat het eenen hond was. Hij nam den zelve al bevende met zig, leyde hem voor het vuur en gaf hem melk te drinken, en bragt hem vervolgens nae de stad."

### **"Daer voorder in zee gevlogen."**

Over het opvissen van de ballon wordt ook nog enige toelichting gegeven:

"Den luchtreyzer is nedergekomen ter Parochie van Hontenisse, land van Hulst, in welke Plaetse den zelven heer, naer het grootste gevaer gelooopen te hebben zynen luchtbal heeft moeten verlaeten, zynde den zelven van daer voorder in zee gevlogen en opgevischt door de equipage van eene hollandsche Bric, die langs dien kant ten anker lag."

## **"Toi, le plus grand des Aeronautes Nouveaux,..."**

Daarmee was de kous nog niet af. Men moet bedenken dat de prestatie van Blanchard in die tijd op de mensen toch behoorlijk wat indruk moet gemaakt hebben. Het was de pionierstijd van de luchtvaart en men keek naar deze wetenschappers - ontdekkingsreizigers - avonturiers - luchtvaarders op zoals men dat later ook zou doen met epigonen als de Wrights, Louis Blériot, Charles Lindbergh, John Glenn of Youri Gagarin.

Maandag 21 november 1785 keert Blanchard naar Gent terug. Hij schenkt het vaandel dat zijn luchtbal versierde aan de bisschop die hem in ruil een gouden snuifdoos overhandigt.

's Avonds woont Blanchard een vertoning bij in de schouwburg van Sint Sebastiaan waar hij het voorwerp is van allerlei blijken van bewondering. Men zet de "stuntvlieger" een rozen- en een lauwerkroon op het hoofd en verscheidene artiesten, waaronder dhr. Marion, dragen een gelegenheidsdicht voor, waarin Blanchard letterlijk en figuurlijk de lucht ingeprezen wordt met de gevleugelde woorden:

Nouveau Jason, Dominateur des Mers;  
Toi, qui Règne dans l'Empire des Airs;  
Qui, méprisant et les vents et l'Orage  
De Colomb & de Cook surpasse le courage  
De ce Peuple enchanté, par tes hardis travaux  
Toi, le plus grand de nos Aeronautes Nouveaux,  
Blanchard, de tous les coers reçois le juste hommage,  
C'est le prix de l'honneur, c'est le prix du Courage.

Na de vertoning is er nog banket en bal. (4)

"Wolkenwagens" oplaten was toen echt al een sport geworden!

## **Ze zoen da moeten verbiejen!**

In een eerste reactie bij het ballon-ongeval dacht de Gentse burgemeester Frank Beke er aan de ballonvaart boven Gent aan banden te leggen maar op 20 juni besloot het schepencollege en (in hoofdzaak) het Bestuur der Luchtvaart de vluchten toch niet te verbieden zolang men 300 m boven het hoogste punt van de bebouwde kom blijft.

Het idee van zo'n verbod is helemaal niet nieuw. Daar waar Frank Beke niet slaagde in zijn opzet de ballonnen boven de stad weg te houden, slaagde het Gentse stadsmagistraat er wel in om op 12 juni 1786 "Locht-tuygen met vuer" totaal uit het luchtruim der Oostenrijkse Nederlanden te bannen.

Om ongelukken en misbruiken te vermijden verbood Jozef II voortaan "wolkenwagens" op te laten met vuur. Gasballons mochten wel nog.



"De wind deed de ballon vervaarlijk tegen de wand van de torenspits van St.-Jacobs bengelen" schreef "De Gentenaar" op maandag 10 juni.  
Foto Armand Verschraegen (Copyright - Met toestemming van de fotograaf)



Toen werd nl.

"Gepubliceerd ten stad-huyse van Gend, (...) dezen 12 juny 1786." de "Ordonnantie van den Keyser Raekende de Ballons ofte locht-tuyghen met Vuer genoemt Montgolfieres".

Het zou je maar gebeuren dat zo'n vliegende brandbom op je (houten!) huis of je korenakker terecht komt... Jozef II vaardigde daarom op 26 mei 1786 onderstaand plakkaat uit. Het "absolutelyck" verbod was ingegeven door zijn bezorgdheid omtrent het brandgevaar bij het neerstorten van dergelijke tuigen. Naast de boete van de in die tijd reusachtige som van 500 gulden, diende de overtreder ook nog in te staan voor het vergoeden van alle veroorzaakte schade.

Ziehier wat de ordonnantie zegt:

"Syne Majesteyt hebbende in aendacht genomen het perykel van het Vuer aen het welk soo de Huysen en andere Gebouwen van de Steden en van het Plat-Land, als de Aerd-Vruchten onderhevig syn door den val der Ballons ofte Locht-Ballen aen dewelke wordt vastgemaect een Comfoor met Vuer ofte andere brandende materien, en willende voorkomen de onheylen en de ongelucken die daer uyt souden kunnen voortskomen. Sy heeft, (...) verboden en verbied absolutelyk aen alle Persoonen van wat staet ofte conditie sy kunnen wesen, te maeken en te laeten opgaen Ballons ofte Locht-tuygen met Vuer ofte met andere brandende Materien, op pene van eene amende van vyf hondert guldens, en van daer-en-boven in-te-staen voor alle schaede de welke door den val van diergelyke Ballons ofte Locht-Ballen soude kunnen veroorzaekt syn geweest."

### **In 't Gentsch blijven hangen**

Dat "lobals" niet alleen aan kerktorens, maar ook in het Gentse dialect blijven hangen, moeten de volgende woorden en uitdrukkingen bewijzen:

Van iemand van wie men niet weet tot welke nationaliteit hij behoort zegt men: "Hij es geboren in ne lobal." Als er iets wonderlijks, iets buitengewoon gebeurt: "goat er doar ne lobal omhuuge". "Azuu goat de lobal niet omhuuge!" betekent: "da zijn gien doeninge", zo wordt er niet gehandeld. Wie een grote hoge zijden klak of muts droeg "hoa zaane lobal an". "Nen opgebloazene, een bloaze, nen dikke nekke, een chiquépulle" of "een blague" ... was "ne lobal". "Ne lobal" of "nen ballon" is ook synoniem voor "dikke, dikzak, vetzak, hij es dikkevet,..." Een dik vooruitspringend buikje of "een tonne" is "een lobalbuikske."

Ook als sloopsterm kent men "den ballon". Het is een bolvormige kurkzak die dient als wrijfhout om tussen wal en schip te hangen. Thans beter bekend als defender of fender.



Je van Gend, ter presentie van  
M<sup>her</sup> François-Bernard  
Jeune d'Allegersbecque en  
de For. Guillaume Pycke  
Commissarissen uyt den Coll  
gie, ten overstaene van de  
Heere Onder-Bailliu deze  
Stad, door den onderschreve  
Secretaris, dezen 12. Juny  
1786.

Ondert. J. J. vander Bekk

# ORDONNANTIE VAN DEN KEYSER,

*Raekende de Ballons ofte Locht-tuygen met Vuer, ge-  
noemt Montgolfieres.*

Van den 26. Mey 1786.

**S**YNE MAJESTEYT hebbende in aendagt geno-  
men het perykel van het Vuer aen het welk soo de Huy-  
fen en andere Gebouwen van de Steden en van het Plat-  
Land, als de Aerd-Vruchten onderhevig sijn door den val der  
Ballons ofte Locht-Ballen aen de welke word vastgemaekt een  
Comfoor met Vuer ofte andere brandende materien, en willen-  
de voorkomen de onheylen en de ongelukken die daer uyt sou-  
den kunnen voortskomen, Sy heeft, by advis van haeren ge-  
heymen Raede, en ter deliberatie van de Doorluchtigste  
Gouverneurs-Generael der Nederlanden, verboden en verbied  
absolutedyk aen alle perfoonen van wat staet ofte conditie sy  
konden wesen, te maeken en te laeten opgaen Ballons ofte  
Locht-tuygen met vuer ofte met andere brandende materien,  
op pene van eene amende van vyf hondert guldens, en van  
daer-en-boven in-te-staen voor alle de schaede de welke door den  
val van diergelyke Ballons ofte Locht-Ballen soude kunnen  
veroorzaekt sijn geweest.

Beveelt en ordonneert Syne Majesteit aen alle die het aen-  
gaet hun daer naer te reguleren ende te conformeren. Gedaen  
tot Brussel den 26. Mey 1786. Was gearapheert, *Kulb. vt.*,  
onderteeckent, *De Reul*, en ter zyden was het Cachet secreet van  
Syne Majesteit gedrukt op eenen Ouwel overdekt met wit Papier.

*Aldus gepubliceert in't Consistorie van den Raede in Vlaende-  
ren, present Commissarissen, Advocaten, Procureurs, Deurwaer-  
ders, Messagiers ende meer andere Om-staenders, dezen 10. Juny  
1786.* Was onderteeckent, J. B. BAUWENS.

Tot GEND, by PETRUS DE GORSIN EN ZONEN, Drukker van Zyne Majesteit.  
*Met Ofsroy ende Privilegie voor geheel het Graeffschap van Vlaenderen.*



En uiteraard kon in Gent, waar zowat alle belangrijke gebeurtenissen bezongen worden, en waar we ze nagenoeg altijd zien vliegen, in onze liederenschat geen deuntje over "de lobal" ontbreken:

En ah! Rien, tsien, tsien, den ijzerdroad  
De lobal die omhuuge goat.

Steekt Jan in 't mandeke,  
Voert hem noar een ander landeke

En ah! Rien, tsien, tsien, den ijzerdroad,  
De lobal die omhuuge goat (bis)

Hij hee zijn hoedje an,  
En hij hee zijn hoedje an.

En ah! Rien, tsien, tsien, den ijzerdroad,  
De lobal die omhuuge goat (bis)

Eddy "den Twiedekker" Levis

## BIBLIOGRAFIE

- Prosper Claeys: "Pages d'Histoire locale" deel 1, p. 18-23 verhaalt de luchtreis van Blanchard.
- Prosper Claeys: "Histoire du Théâtre à Gand" (H.T.G.).
- Ed. Caillon: "Gendtsche Cronycke" 1525-1835 19de eeuws, 4°, 11 banden, geïllustreerd met gravures, tekeningen, aquarellen, portretten, plans,... bevat ook talrijke originele documenten in handschriften druk. (HS.G.14248). Kabinet, handschriften en kostbare werken. Universiteitsbibliotheek Gent. Pp. 124 t.e.m. 133 (Caill.).

## VOETNOTEN

1. (Caill.) deel 3 p. 124-125 origineel ingelast drukwerk (Stedelijke verordening).
2. In: "Den duvel aan een koordeke" meer daarover.
3. Meer daarover in: "Daer voorder in zee gevlogen".
4. (H.T.G.) deel 2, p. 183 en (Caill.) deel 3, p. 132.

## ENKELE HERINNERINGEN UIT DE ST-PIETERSWIJK

In een iets kortere weg naar St-Pietersplein of de universiteits-boekentoren (mijn ouders zowel als mijn beiderzijdse grootouders hebben ook aan de Citadellaan gewoond), ging ik vaak te voet doorheen de wijk "Voetweg", waarbij ik vooral het "Benedictijnenstraatje" volgde.

Vooraf de huisjes aan de rechterzijde waren rechtstreeks tegen de muur der textiel fabriek aangebouwd, zodat er van koer of tuin geen sprake kon zijn.

Het was dan ook niet verwonderlijk dat men er regelmatig vrouwen op straat de was zag staan doen, en mannen stoofhout zag zitten kappen.

Beneden was er een lokaal dat als woonkamer en keuken moest dienen, erboven een slaapkamer. In het straatje was er buiten één waterkraan, een gemeenschappelijk (primitief) toilet en een gemeenschappelijke grote vuilnisbak.

Het lijkt dan ook wel begrijpelijk dat het vooral in dergelijke cité-milieu's was dat in de vorige eeuw te Gent tyfus- en cholera-epidemieën woedden.

Uit die buurt hebben we ook in het oud Bijloke-hospitaal en op de psychiatrische universiteitspolikliniek der Guislainstraat opvallend veel gevallen gezien, waaronder verscheidene abnormale kinderen die vooral aan alcoholisme of in teelt moesten te wijten zijn; uit die omgeving zijn er heel wat kinderen in instituten moeten geplaatst worden.

Vrij regelmatig (vooral vóór en tijdens de oorlog) kwamen er lieden uit die buurt van deur tot deur schooien, en stonden er 's zondags aan de poort van St-Pieterskerk te bedelen.

De bedoelde proletarische wijk (ook aansluitend met stegen en koertjes aan de Heuvelstraat - nu Overpoortstraat, en zelfs verder met cité's als Hoveniersberg, op de Schelde-oever en Batavia aan Rozier/Blandijnberg) lag op het grondgebied van het vroegere St-Pietersdorp en zelfs grotendeels op dit van de abdij; als dusdanig bevond hij zich binnen de stadsmuren (wat men bvb. ook kan afleiden uit de ligging van het "peperbus"-wachttorentje aan de Hertogin Isabel-lakaai, en overgebleven gedeelten der oude stadsomheining die nu nog de achtermuur vormen van de tuinen der huizen met onpare nummers aan de Citadellaan).

De huisjes aan het armoedige Benedictijnenstraatje zijn na onbewoonbaarverklaring afgebroken, eerst de rechtse die letterlijk tegen de industrie aanleunden, pas jaren nadien ook die aan de overkant.

De textiel fabrieken zelf verdwenen ook van de kaart, zoals dit overal in Gent gebeurde... Na een tijdlang braak te hebben blijven liggen, ging het terrein tot parkeerplein voor het bioscoop-complex van Ter Platen dienen (dat zelf ook de plaats van een afgebroken textielbedrijf innam...).

Bij de grote fabrieken-opruiming kwamen er nog enkele abdij-restanten bo-

ven, die echter weinig aandacht kregen waar de stadsarcheologie toen nog niet zo georganiseerd was. (Ook op de Hoveniersberg-helling zag ik nog - vóór de Economische Faculteit er kwam - op de koerkens gebeitelde Doornikse steenfragmenten verwerkt die waarschijnlijk van de abdij of van de verdwenen O.L. Vrouw-kerk voortkwamen; een Armand Heins zou dat alles naarstig afgetekend hebben; en toen kende ik Georges De Smet ook nog niet. In de tuin van de mime-artiest & kunstschilder Marcel Hoste die achter en onder St-Pieterskerk huisde, kon men ook nog zo'n stenen getuigen aantreffen.)

Om grote betonblokken e.a. lastig industriepuin weg te werken heeft men toen ter plaatse met zwaar materiaal een grote kuil gegraven waarin heel wat werd gedumpt; dit heeft ons toegelaten een kleine correctie aan te brengen aan wat Leon Elaut (ook bewoner van de buurt) in zijn zeer verdienstelijk werk "Gentse Ziekenhuizen" (1976) schreef, waar hij nl. de Blandijnberg (blz. 27) "een kleiheuvel" noemt.

In de bedoelde enorme put bereikte men niets anders dan louter gele zavel, ook tot op grote diepte (en ongeveer hetzelfde deed zich voor toen men onlangs ook vrij diep groef bij verbouwingswerken aan het Apostolinenklooster op de hoek van St-Pietersplein.).

De "Blandinium-berg" was dus geen klei- maar een zandheuvel).

Alexander-Karel EVRARD

---

## DE STAM AUDENAERDE (Vervolg)

Vir in bonis ...  
Een vermogend man ...

### PHILIP van AUDENAERDE

Hofman & Scepen der Kuere van GHEND

Ten tijden van Graaf Lodewijk van Male (1346-1384), vinden wij in de Gentse Baljuwsrekening van het jaar 1352, de vermelding: 1351 Maart 24; ... *den here Philipse van Oudenaerde, hofman van Ghend, de deken van den cleenen neringhen, de deken van den volres ende vele andren goede lieden*, ... (Bron: Baljuwsrek. 1352, RABrussel, Rekeningen op rollen VIII Gerechtsdienaars van Vlaanderen n°1718, Bailli de Gand 1351-52.).

---

Schrijfwijze & spellingsvarianten: AUDENAERDE - AUDENARDE - OUDENAERDE - OUDENARDE - AUDENAERT - AUDENAERD.

GENTSE STADSREKENING 1352-1353 (SAGENT Reeks 400 nr. 7)

"Int jaer Ons Heeren als men screef M° CCC° LIJ, sDicendages up Onser Vrouwen avond alf Oost, waren ghemaect scepenen in Ghent..."

Scepenen van der Kuere,  
Symoen serThomaes,  
*Philips van AUDENARDE*,  
Jan van Calkine,  
Jan Wedaghe,  
Sanders van Lede,  
Heinric Boele,  
Jacop van der Haghe,  
Jan van den Hovene,  
Jan dAmman, up de Leye,  
Jan Borluut, Jans zone,  
Jacop Soyszone,  
Jan Ormie, Heinrix zone,  
Huge van Lembeke, de jonghe.

In de stadsrekeningen van 1352/53 wordt hij zesmaal vernoemd, in de periode 1353/54 slechts éénmaal, in 1354/55 driemaal, in 1355/56 zevenmaal, in 1356/57 éénmaal, en in 1358/59 achtmaal.

14 Aug. 1354, "Int jaer Ons Heeren M° CCC° LIIIIJ Donresdaghes in Onser Vrouwen avonde alf Oost, waren ghemaect scepenen in Ghent Willem van den Pitte, ser Wasselins zone, ende sine gesellen, ende sij ordinerden drie ontfangers van den zoenegelde van der stede, dat waren *Philips van Audenaerde*, Pieter Boele, Jacop Parisijs; item ordinerden sij twe ontfangers van der renten van der stede ende dat daer toe behoord, dat waren Symoen serThomaes en Jan de PAPE, Sente Pieters, ende dit es dat sij hebben ontfaen van der stede goede." In de Regesten op de Jaarregisters van de Keure van Gent, Stadsarchief te Gent, Schepenjaren 1339-1404, hebben wij ontdekt nopens Philip van AUDE-NAERDE:

1346, feb. 14. Schuldbekentenis voor schepenen Laureins van Westvoerde en Vrank den Backere door Lievin van der Hoghenhuus en *Philips van Audenarde* aan Jacop Scimmelpenninghe van 40 lb.gr.torn. voor Rijnwijn. (F° 21 v°/3).

1346, apr. 5. Schuldbekentenis voor schepenen Vrank den Backere en Mathis van Aecht door *Phylips van Audenarde* en Lievin vanden Hoeghenhuus aan Jan Steincop, poorter van Augsburg, van 26 lb.gr.torn. voor Rijnwijn. (F° 22 r°/3).

1346, apr. 12. Schuldbekentenis voor schepenen Jan den Ryemmakere en Pieter van Doynse door Jan van Scepenenhuus en *Philips van Audenaerde* aan Jan Seyaerde van 29 1/2 lb.gr.torn. voor Rijnwijn. (F° 22 v°/2).

1354, ? Akte door schepenen Simon de Atrio en Hugo de Lembeke van de schuld van 26 s.gr. op huis en erf in de Veldstraat door Jan van Meyeghem, bakker aan *Philips van Audenaerde*. (F° 142 v°/2).

1354, ? Onderwerping door Jan Brandin en Jehan Chuket aan de scheidsrechtersuitspraak door *Philips van Audenaerde*, Jacop Busteele, koopman, Heinric vander Eecken en Heinric Merscaerd over een scheepslading zout die bedorven was voor St. Baafs, op een boete van 300 Pond parisis. Borgen: Willem de Bruwere voor Jan Brandine; Franscis van Aersele voor Jan Chuket. (F° 144 v°/1).

1358, mrt. 2. Verkoop voor scepenen Zegher Sloeven en Denijs van Ansbeke door Lisbet vander Most, fa. Hughe aan *Philips van Audenaerde*, van een erfrente van 5 kapoenen op het erf in de Donkersteeg waarop het huis staat van de erfgenamen "Wayers". (F° 176 r°/3).

1358, Aug. 9. Akte door schepenen van de schenking op verzoek van Graaf van Vlaanderen met toestemming van *Philips van Audenaerde*, voogd van St. Jansgodshuis aan de Houtbriel, van de eerste "provende" in het voornoemde godshuis aan Lysbet Jours, Wwe Jan Jour. (F° 200 v°/2).

1360, dec. 22. Pieter van Vlachem, Jan van Herzele en Jan van Watervliet, landheren, en Zegher Parijs van de Houtbriel en Willem de Grutere, erfachtige lieden, rapporteren voor de schepenen Gheerolf Betten, Jan van Meeren, Pieter van Buxstalle en cs. dat Clais de Wajere, wisselaar, en zijn broers Jan en Melis erkend hebben 25 lb.gr.torn. schuldig te zijn aan Jacop Bruusche van een lening.

Zij verzekerden deze op hun huis in de Donkersteeg, tussen dat van Jan Bickers en dat van Pieter Leys, op een erf van de H. Geest van St. Niklaas, van een "capelrie" van St. Veerle, van het St. Jacobshuis en van *Philips van Audenaerde*.

Opgemaakt op 21 september 1359. (F° 18 v°/1).

#### STAAT VAN GOED (\*)

11 Juli 1355, Verdeling "*Hoysatingh*".

*Verkateline* -, *Ser Philip van AUDENAERDE (stiefvader)*, 1 kind.

Philip en het kind hebben elk de helft van het hierna genoemd bezit.

Het actief van de nalatenschap:

roerend bezit: rente 17 schellingen 6 denieren parisis;

10 schellingen par. schuldvordering 50 s. gro.

---

\* Bron: Regesten van de Gentse Staten van Goed, eerste reeks, 1349-1400, Band I, 1349-1370, door L. Wynant, 1979 Blz. 85. Kon. Academie van België, Kon. Commissie voor Geschiedenis.

onroerend bezit:

- binnen GENT: woonhuis, Merem, cijnshuis, grond 1/2 bunder, Merem, cijnsbezit; 2 gemeten + 562 1/2 roeden, Muide, cijnsbezit; 1 bunder + 25 roeden Spijk, cijnsbezit; Galg (Muidepoort), cijnsbezit (som van kommer wordt niet vermeld);  
800 roeden Artvore erve onbelaste grond.
- buiten GENT: grond 22 bunders Zaffelare, cijnsbezit;  
1 1/2 bun. + 120 r. + 10 gem. Mendonk, cijnsbezit;  
200 r. Wondelgem cijnsbezit.
- lokalisatie van onroerend goed niet vermeld:  
2 woonhuizen (1 was bezit van Verheylzoete Drieghe).  
grond (moer) 1 bun. pacht 72 pond grote; stuk (waar molen op staat), cijnsbezit 1/2 molen; 1 molen.

Het passief van de nalatenschap:

Landcijns, 2 s.gro., 1/2 d., 9 1/2 d.par. + 3 gr. + 2 1/2 hoed zwarte haver, 1 gro. per bun., 3 s.gro.tornois., 4 gro. + 1 kraanvogel, 6 d.par., 3 s.gro.

Pro memoria: 1 Gentse bunder = 3 gemeten = 900 roeden = 1 Ha 33a 67ca.

1 Pond parisis = 20 schellingen,

1 schelling = 12 denieren.

1 Pond tournois = 1 Pond parisis.

1 Pond grote = 6 pond tournois = 12 pond parisis.

Het pond parisis is 1/12 van het pond grote.

*Verkateline*: in de staat van de verdeling wordt de familienaam niet vermeld.

Ver betekent Vrouw, in ons geval gehuwde vrouw.

Bij nader onderzoek van de Gentse Staten van Goed, periode van 1349-1370, hebben wij toch haar familienaam kunnen bepalen, t.w. *VAN GANSPOELE*.

Staat van Goed: 1354, 16 januari. F° 248.

*LIEVIN VAN HAUDENAERDE, KATELINE VAN GANSPOELE, 1 Kind.*

Aktief van de nalatenschap:

Roerend bezit: Kapitaal in geld:

1 Pond gro.torn.in Philippus schilden aan 22 denieren gro.torn.

Staat van Goed: 1354, 16 januari.

*KATELINE VAN GANSPOELE, OLIVIER VAN LEEDERNE, LIEVIN VAN HAUDENAERDE, 1 Kind bij Olivier + 1 kind bij Lievin.*

Aktief van de nalatenschap:

Roerend bezit: Kapitaal in Geld:

3 lb. 7 s. 6 d. gro.torn. voor het kind van Olivier;

3 lb. 7 s. gro.torn. voor het kind van Lievin.



Wij kunnen dus besluiten dat Kateline tweemaal gehuwd is geweest, en dat Philip van Audenaerde een bloedverwant is van Lievin van (H)Audenaerde. Philip is stiefvader van het kind van Lievin, zie verdeling van 11 Juli 1355.

## **BIBLIOGRAFIE**

- Regesten van de Gentse Staten van Goed. Eerste reeks 1349-1400. Band I. 1349-1370, door L. Wynant. 1979. Paleis der Academiën Brussel.
- Gentse Stads- en Baljuwsrekeningen 1351-1364, door Alfons Van Werveke. 1970 Paleis der Academiën Brussel.

Jacques DISCART-AUDENAERDE

---

## **GENTSE MEMORIEDAGEN: 4-5-6 MAART**

### **4 maart 1587:**

De schepenen ordonneren het aanbrengen van een openbare straatverlichting: "...dat er an zes huusen te zes huusen up de rechte straete in elcke ghebuerte eene lanteerne met eene bernende (brandende) keerse over de straete an een ghespannen coorde uutghehangen sal werden danaf doncosten ommeghestelt (omgeslagen) sullen wesen naer elck ghestaethede (verklaring) by de dekens van den ghebuerten...". (Gent kende zo'n 242 gebuurten.)

### **4 maart 1790:**

De eerste tekenen van een Vlaamse beweging: in een schrijven van de Staten van Vlaanderen aan de "Etats Belgiques" lezen wij: "...wij gevoelen dat het zoude betaemen van aale onze beraedslagingen, brieven, aenmerkingen, immers alles wat door de vergaederinge word behandeld in onze Vlaemsche Moederlyke Tael zoude moete worden uytgedrukt...".

### **5 maart 1408:**

Op 23 november 1407 wordt Louis d'Orléans voor de Parijse "porte Barbette" vermoord nadat hij bij de Franse koningin op kraambedbezoek was geweest. Een onderzoek wees als opdrachtgever van de moord Jan zonder Vrees aan. Louis' zoon, Charles d'Orléans, die gehuwd was met Bonne d'Armagnac, deed een beroep op Bernard VII d'Armagnac om zijn zaak te verdedigen. Zo ontstond de partij van de "Armagnacs" die het opnam tegen de partij van de "Bourguignons". De Gentenaars moesten de Bourgondische hertog Jan zonder Vrees helpen in zijn strijd tegen de Armagnacs: "...dat alle de ghene die omme-saeten syn ende in de Casselrye syn der stede van Gend, al stappans ghereet-scap maken, ende hun voorzien van engienen (vuurwapens), harnaschen (wapenuitrustingen) ende waepenen omme te trecken metter stede van Gend in

hulpen ende secoursen van onsen gheduchten Heere ende Prince..."; "...dat alle edele rudders ende cnaepen die poorteren syn binnen der stede van Gend (poorters van Gentse nationaliteit) ...haer gheretscepe maken omme met den goeden lieden van der stede te trecken in hulpen van onsen voorseyden Heere... actum den 5 maerte 1408".

**5 maart 1824:**

"In de Prins", het lokaal van de Koninklijke Maatschappij voor Schone Kunsten, in de Ram, stelt men een Egyptische mummie ten toon. Zoiets brengt natuurlijk alle "curieuzeneuzen" van de stad op de been.

**5 maart 1831:**

De armoede is groot te Gent. Op 5 maart 1831 wordt een tentoonstelling van kunstvoorwerpen ingericht door de Maatschappij van Schone Kunsten ten voordele van de behoeftigen.

**5 maart 1834:**

Liberale studenten manifesteren voor het bisschoppelijk paleis van Monseigneur Vandevelde, tegen de oprichting van de katholieke universiteit te Leuven. Een spotprent in de Universiteitsbibliotheek herinnert aan deze manifestatie: "...Schemminkel gegeven aan den bisschop, door jongelingen der deftige klas om hunne ontweirding te doen blyken voor het stichten eener catholieke universiteit, in den nacht van 5 tot 6 maart 1834..." (scharminkelen betekent met ketelmuziek bespotten: geraas met potten, pannen, ketels, enz... vergezeld van een oorverdovend geschreeuw.)

**6 maart 1540:**

De Gentse schepenen worden door keizer Karel ontvangen in het Prinsenhof. Ze bieden hun excuses aan en drukken hun spijt uit over de voorbije opstand. Voor al het gebeurde stellen ze echter de slechte regering verantwoordelijk, waaronder het land had geleden tijdens de afwezigheid van de keizer. Hun argumentatie wordt echter weerlegd en de keizer kondigt strenge maatregelen aan die in het geheugen gegrift zullen blijven tot voorbeeld van anderen.

**6 maart 1635:**

De schepenen bevelen de afbraak van de meeste penshuisjes die in 1542 tegen het Vleeshuis waren opgetrokken: "...huusekins daer men de pensen vercoopt, die men te vooren vercochte in den Hoeyaerd...".

**6 maart 1691:**

Geboorte te Gent van Luc-Jean-Joseph Vander Vynckt, doctor in de rechten, groot reiziger en uitstekend geschiedschrijver. Hij schreef o.m. de "Histoire des Troubles des Pays-Bas". Men heeft hem de Belgische Tacitus genoemd (Romeins geschiedschrijver). Hij zal te Gent overlijden op 29 januari 1779.

**6 maart 1697:**

De valsemunter Isaac de Longueville wordt met de ketel ter dood gebracht op het Sint-Veerleplein. De ketel bevat kokende olie en water. Het is de laatste maal dat een dergelijke straf wordt toegepast.

**6 maart 1741:**

De bekende beeldhouwer Laurent Delvaux verbindt er zich toe om de preekstoel van de Sint-Baafskathedraal te maken in Deense eik en Italiaanse marmer. Vier jaar later zal het werk klaar zijn. Het zal 15.000 Brabantse gulden kosten.

Ronald DE BUCK

---

## **GENT ELDERS ONTMOET**

### **Herinneringen aan enkele minder fraaie Gentse trekjes**

Dat de Gentenaars in de loop van hun geschiedenis herhaalde malen andere steden en dorpen hebben belegerd is waarschijnlijk voor niemand een nieuwigheid.

Zo werd Hulst, in Zeeuws-Vlaanderen, in 1452 door de Gentenaars platgebrand en geplunderd. De uit de 18de eeuw stammende en nu nog bestaande Gentse Poort te Hulst, zal wel niet haar naam te danken hebben aan dit wapenfeit.

In 1383 werd Ieper belegerd door de Gentenaars, samen met het Engelse Kruisleger.

Op 2 augustus 1862 werd Charles De Groux (geb. te Comines - Fr. - in 1825, overl. te Brussel in 1870) aangeduid om de Ieperse Lakenhalle te versieren met historische muurschilderingen. Verder dan het ontwerpen van de taferelen in houtskool op papier, in 1863-1864, kwam de schilder niet. Wegens zijn overlijden kon hij zijn eigenlijke opdracht niet aanvatten.

Eén van de ontwerpen (afm.: 133 x 113,5) stelt de belegering van Ieper door de Gentenaars en het Engelse leger voor. Het behoort tot het patrimonium van het Stedelijk Museum van Ieper.

Als herinnering aan diezelfde gebeurtenis bezit de Sint-Maartenskathedraal van Ieper twee brandglasramen door G. Ladon (zuiderbeuk).

In de Sint-Maartenskathedraal is er tevens heel wat beeldhouwwerk te zien van de Gentse beeldhouwer Aloïs De Beule.

David MAES

GENSCHEN WOORDE EN UITDRUKKINGEN  
Deel XXXIII

Raak, raak,  
nen twiederker!



Gentse woorden  
& Uitdrukkingen

Byien geschikt...  
en oetiekend d'z

Eddy Levis & Gill. Van Geert

**Ja wadde!**

Syn.: "Dat es't ien en 't ander! Ja, mijne goeie! Ja, santé mijn ratse. Dat es iet(s)! Choh!": uitroep van verwondering of bewondering zoals in: "Ja wadde, ezuu een biete! (biete).

Ja wadde, ezuu een snelle kiene! (mooi meisje)".

Soms uitroep van afgrijzen: "Ja wadde, es mij dat een ongeluk!"

**Peetse, oas uwe lucht uit es kuup mijn pa nen anderen auto**

"Zijne lucht es uit": syn.: "Hij zit op zijn gat (konte...); hij zit op zijn kniens. Hij es pompaf; hij es poepaf": zeer moe zijn.

Het is echter in de hiernavolgende bete-

kenis dat we de uitspraak moeten begrijpen: "Zijn (levens)kisse es uit; hij hee zijn konte gekierd": dood zijn. Dus: "Peetse, oas ge duud zijt kuup mijn pa nen anderen auto". Met het geld van de erfenis wel te verstaan.

**Kroakende kerre luupe verre**

Gammele karren rijden ver. Ziekelijke mensen kunnen het soms lang uithouden, leven soms lang.

**Hé, Mie, steekt een beets'allachter an ons kerre**

Letterlijk: duw een beetje achteraan onze kar: help ons een beetje mee.

Komt uit een Gents volkslied:

"Hedde gij niet gezien mijn nonkel Pier?  
'k Zie hem al van ver'al mee zijn gruute kerre.  
Oas'tejij mij ziet, die roept hij achter mij:  
Hé, Mie, steekt een beets'allachter an mijn kerre!"

2de couplet

En oaze k'ik an zijn kerre stak  
begoste jij te luupe, mee zijn kromme puute  
En oaze k'ik da zag  
die schoote 'k in ne lach  
omdat hij mee zijn kluute (pikkels) in de greppe lag  
(bron: Mevr. Jenny Lauwereins)

Marchtempo

44 Hebt de gij niet ge-sien mijn non- kel Pier? 'k Zie der hem van ver. al met zijn groen-sel ker- re, hou-ten

Als te hij mij ziet die roept bij ach-ter mij: He! Miel! Steekt een beet-j'al ach-ter aan mijn ker- re

'k Ben ne klokkeluier, Gérard

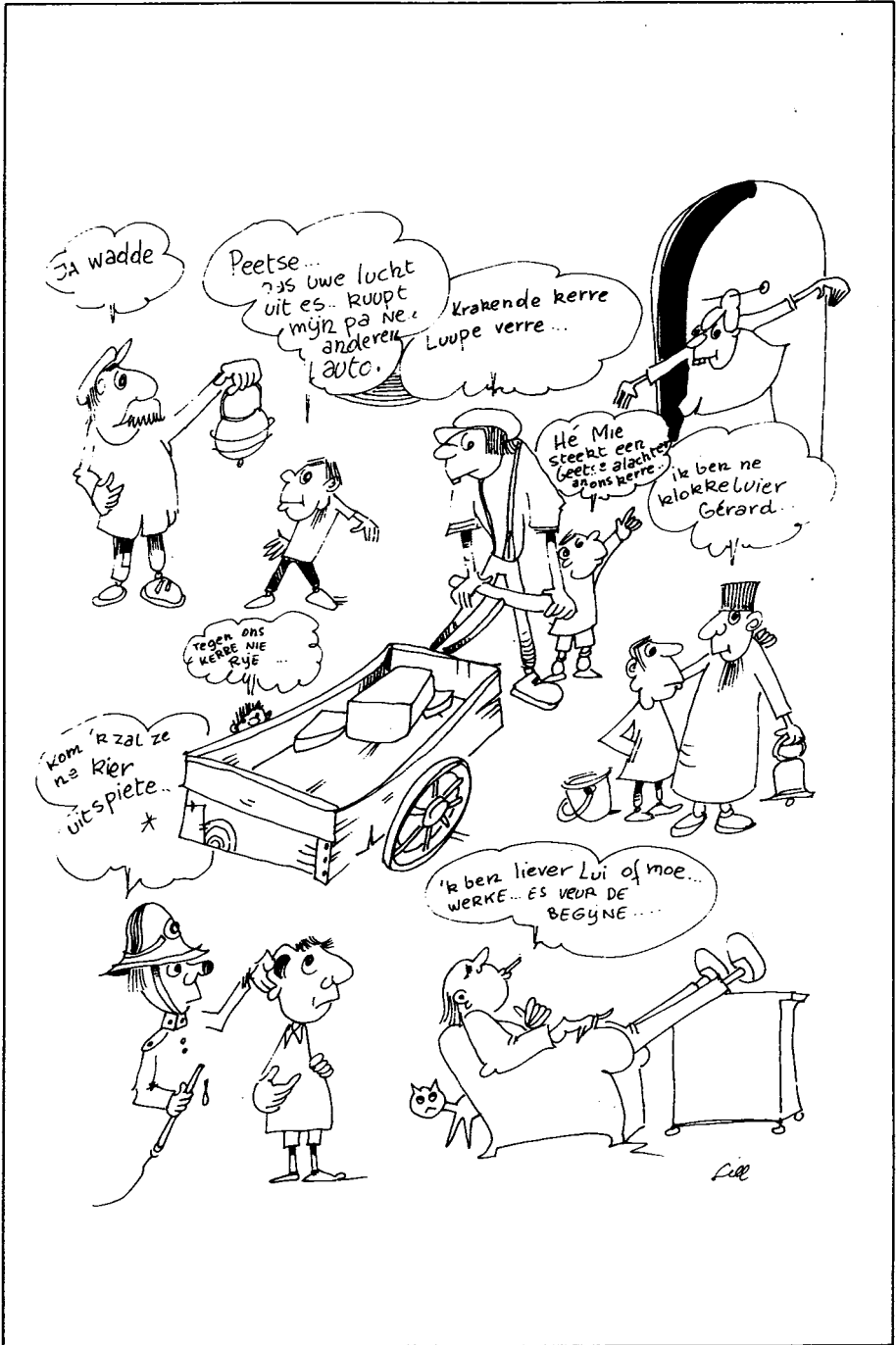
1. Hij die de klokken luidt.
2. Zeer oneerbiedig: iemand die aan zelfbevrediging doet.

Tegen ons kerre rije

Syn.: "Ons nie ambeteere" (< Fr.: "embêter": vervelen, lastig vallen).  
Geen stokken in onze wielen komen steken, ons niet hinderen.

Kom, 'k zal ze ne keer uitspiete

Syn.: Ge moet uw uures ne kier loaten uitspiete bij de pompiers. De weunsdag-achternoenen!... Bij de pompiers! (terwijl men op zijn oor wijst). Ge zij zuu duuf of ne pot (ne kwakkel, nen herpel, ne patat, ne petoater). Ge zijt potteduuf (nen duuverik). Hij es een beetse duufachtig": gezegd tegen iemand die niet onmiddellijk iets begrijpt of niet goed hoort.



Plaat 39

## **'k Ben liever lui of moe; wirken es veur de begijne**

Syn.: "Loat de pirde moar wirke, huldere kop es grutter dan den onze. Leve de luiheid!": liever lui dan moe.

"Begijnenwirk": is nochtans licht werk. Het bestond hoofdzakelijk uit naai- en verstelwerk dat een zeker geduld vereiste.

---

## **BIBLIOGRAFIE**

In mei verleden jaar verscheen het "**Liber Amicorum Johan Decavele**" onder redactie van Joris De Zutter, Leen Charles en André Capiteyn. Gelukkig is dit een huldeboek dat niet komt aan het einde van een carrière, maar het kwam er omdat Johan Decavele sinds 25 jaar onze Stadsarchivaris is.

Het is, wij zouden bijna zeggen "vanzelfsprekend", een lijvig boek geworden (532 blz.). Zoals gebruikelijk volgt er na een biografie en een uitgebreide bibliografie van de gevierde, bijdragen van vrienden en sympathisanten, en die zijn zeer talrijk. (Meer dan 30)

Wij kunnen hier niet de complete lijst vermelden, maar willen toch enkele bijdragen citeren om u een idee te geven van de inhoud van dit boek.

Zo o.m. "Het Gents Stadsbestuur tussen vorst en onderdanen, 14e-16e eeuw.", "Jan, Johan en alleman, voornaamgeving bij de Gentse ambachtslieden (14e-15e eeuw)", "De kunstverzameling van Jan van Bouchaute te Gent", "Jean-Baptiste Lavaut" (1834-1900), archivaris van het bisdom Gent.", "Oorlogsschepen te Gent gebouwd in het kader van Napoleons invasieplan van Engeland", "De Gentse zilversmid en kunstverzamelaar Jacques van Hoorebeke (1635-1686)", "De bibliotheek van het klooster van Sint-Margaretha in Bethlehem te Gent in 1783.", "Politieke spotternijen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 1881 te Gent", "Rederijkers bij Marcus Van Vaernewijck", enz. enz. Het boek heeft een formaat van 16 x 24 cm. en bevat, zoals gezegd, 532 bladzijden. Het kost 2.100 fr. en is te bekomen in de boekhandel. Moest men moeilijkheden ondervinden om het daar te bekomen, dan kan men nog altijd contact nemen met de Uitgever "Stichting Mens en Cultuur" - Groot-Brittaniëlaan 43 te 9000 Gent. Tel.: 09.223.70.65.

Verzendingskosten: 130 fr. Bijkomende inlichtingen bij de uitgever.

Het Liberaal Archief publiceerde "**Gelijke rechten, gelijke plichten. Een portret van vijf liberale vrouwen**".

Dit geïllustreerd boek van de hand van Bart D'Hondt heeft een formaat van 17 x 24 cm. en telt 156 bladzijden.

Bij de 5 dames, 2 typische Gentse: Alice De Keyser-Buysse, de zuster van Cyriel en Lucienne Herman-Michielsens. Ook nog de in Gent geboren Marthe Boël-de Kerchove de Denterghem, dochter van Oswald en kleindochter van Charles, die actief was in Wallonië.

Het boek wordt thuis bezorgd mits overschrijving van 325 fr. op Rekening Nr. 000-1519870-74 van het Liberaal Archief, Kramersplein 23 te Gent.

Wanneer dit nummer verschijnt is de tentoonstelling over de Augustijnen in de St-Pietersabdij achter de rug. Spijtig voor diegenen die nagelaten hebben ze te bezoeken.

Gelukkig kunnen zij nog teruggrijpen naar het prachtig boek "**Zeven eeuwen Augustijnen. Een kloostergemeenschap schrijft geschiedenis.**" dat tevens fungeerde als catalogus.

Een boek dat zijn prijs van 950 fr. zeker waard is. Formaat: 21 x 29,5 cm. 231 bladzijden. Bovendien een 80-tal prachtige kleurenfoto's.

Een kostbaar document.

Van ons lid, de heer Arthur De Decker, verschenen 2 vrij uitgebreide geïllustreerde genealogische studies, nl. "**Genealogie De Decker, een familie uit de Denderstreek ca. 1660 tot 1996**" en "**Genealogie De Vos, een Oostvlaamse familie ca. 1760 tot 1796**".

Wij vermoeden dat de De Decker's en de De Vos'sen onder onze lezers daar sterk zullen in geïnteresseerd zijn.

Genealogie De Decker bevat 85 blz. + 55 blz. illustraties met familienamenindex.

Prijs: 400 fr. exclusief portkosten.

Genealogie De Vos bevat 42 blz. + 32 blz. illustraties, met familienamenindex.

Prijs: 300 fr., exclusief portkosten.

Prijs van beide uitgaven samen: 600 fr. exclusief portkosten.

Te bekomen bij de auteur: Smidsestraat 163 te 9000 Gent. Tel: 09.222.35.32 (na 19 uur). Of door overschrijving van de aangeduide prijs + 100 fr. portkosten op Rekening Nr. 001-0481307-69 van de auteur.

Geïnteresseerden kunnen deze studies inkijken in het Documentatiecentrum.

In januari verleden jaar begon de Uitgeverij Facsimili in samenwerking met "De Gentenaar" de publicatie van "**De Kranten van... Gent**".

Er kwamen 12 afleveringen die stipt om de 14 dagen verschenen. Het werd een kostbare, unieke verzameling historische Gentse kranten en archiefdocumenten.

Iedere map (21 x 28 cm.) bevat een toelichting van een 8-tal bladzijden, plus verschillende facsimili-reproducties van kranten uit de behandelde periode,



ook nog affiches uit die tijd. Rijkelijk geïllustreerd met historische foto's. Een bijzonder interessant initiatief dat aan een zeer redelijke prijs aangeboden werd: 195 fr. per aflevering.

Wij laten hier de 12 behandelde thema's volgen:

1. Gent barst uit haar voegen.  
De afschaffing van de octrooirechten op 21 juli 1860.
  2. De Gentse Katoencrisis.  
De geschiedenis van de Gentse textielindustrie en de katoenschaarste van 1862-1865.
  3. Dempen, slopen en saneren.  
De cholera-epidemie van 1866 en de grote openbare werken.
  4. Katholieken tegen liberalen.  
De Gentse stadspolitiek tijdens de Schoolstrijd.
  5. "De Gentenaar".  
De geschiedenis van de Gentse katholieke pers.
  6. Het Zollikofer-De Vigneplan.  
Gent krijgt boulevard's naar Parijs' model.
  7. De "Vooruit".  
De geschiedenis van de socialistische beweging te Gent.
  8. "Het Volk".  
De Gentse katholieke arbeidersbeweging.
  9. Emile Braun en de "Restauratie".  
De herwaarderung van het stadspatrimonium en de Vlaamse Beweging te Gent.
  10. Gent 1900.  
Het dagelijks leven in de belle epoque.
  11. Het Algemeen Stemrecht.  
De grote werkstakingen en de groei van "Vooruit".
  12. De Wereldtentoonstelling 1913.  
Gent aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog.
- Wij vermoeden dat deze afleveringen, ook nog afzonderlijk, te verkrijgen zijn in de krantenwinkels.

H.C.

## VRAAG EN ANTWOORD

De heer **David Maes** meldt ons het volgende:

Als antwoord op onze vraag in "Gent elders ontmoet" (G.T. 1996/4, p. 222), of er iemand iets meer weet over Jehan de Melun, bezorgde de Heer **Erik L. Schepens** ons een achttal bladzijden fotokopie uit het boek: "Recherches historiques sur le château et la seigneurie de Heusden autrement dite vicomté de Gand", Antwerpen, 1900, door Auguste Havenith. Deze bladzijden handelen over Jean (Jehan) de Melun. Naast burggraaf van Gent was hij tevens heer van Heusden, heer van Zottegem, ridder van het Gulden Vlies en raads- en kamerheer van Filips de Goede, enz. De volledige tekst werd overgemaakt aan het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis te Sint-Amandsberg, waar hij ter beschikking ligt van de geïnteresseerden.

De heer **John Van Schil** (Luxemburg) stelt de volgende vraag:

Een voorvader Theophile DE VLIEGER (geb. Gentbrugge 26.09.1855, †Gentbrugge 21.02.1940) heeft lange jaren gewerkt als wagenmaker, koetsenmaker bij de Taeye (of een andere ortograaf). Die onderneming was wellicht gelegen in Gentbrugge of eerder in Ledeberg. Wie kan me inlichtingen bezorgen over dit bedrijf De Taeye?

---

## LEZERS SCHRIJVEN ONS

Mevrouw **Suzanne Janssens** stuurde ons de volgende tekst:

De Grote Sikkel, de Kleine Sikkel en de Achtersikkel.

In het boek "Gent, van den oudsten tijd tot heden,..." lezen we op blz. 1 van het tweede deel: "De stad Gent had verscheidene blokken huizen, welke aangeduid werden onder de naam van "ring". De meestgekende zijn de "Lijnwaadring" op de Vrijdagsmarkt, en de ring bij het schepenenhuis en het belfort. De ... Paradeplaetse". - Door "ring" verstond men hier dus eene reeks al of meest aan elkander palende gebouwen, uitzicht hebbende op eene openbare plaats, en ook de plaats zelve."

De Grote Sikkel aan de Hoogpoort en de Achtersikkel aan de Biezekapelstraat en misschien ook de Kleine Sikkel aan de Nederpolder zullen op een bepaald moment een huizenblok gevormd hebben, waaraan een naam moest gegeven worden, vermits straatnamen en huisnummers nog niet bestonden. Deze "ring" was echter onderbroken door de tuin van de Achtersikkel. Het grondplan van dit huizenblok vertoonde aldus de vorm van een sikkel, een zeer oud land-

bouwwerktuig, dat zowel door linkshandigen als door rechtshandigen kan gebruikt worden!!!... De drie sikkels in het wapen van de familie Van der Zickelen trekken de aandacht op het bezit van de drie woningen!!!...

Nota van de Redactie: Dat de naam van deze gebouwen zou afgeleid zijn van hun dispositie klinkt weinig overtuigend en we vermoeden dat de meeste van onze lezers het zullen houden bij de voor de handliggende verklaring dat ze genoemd werden naar de familie Van der Zickelen die er reeds in de 14e eeuw eigenares van was.

---

## GÊNSCHE PRÂOT

- Dat es tegewoordig allemâol verren uitgevonde, zei Nâort tege Jan de Kneukel...
  - Van wade? vroeg Jan.
  - Ei jao, zei den andere, aos ge da peist, dan al die gelferde mane nu keune zegge wa wêere da 't gao zijn, wannier dat ne maoneklips of ne zonneklips gao worde; ze zegge zelfs honderd jâor op avance, aos 't er en sterre mee ne stirt gao te zien zijn, in dat es allemâol zûu zuust gepast...
  - Dat en es zûu moeielijk nie, zei De Kneukel, 'k kan e kik dat ûuk zegge...
  - Gij? riep Nâort; wa ken de gij dâorvan?
  - 'k En moe kik da nie kenne, zei De Kneukel, da stao tegewoordig allemâol in den Almanak van Snoeck!
-

# DIT BESTAAT NIET MEER



Het Gouden Leeuwplein... vroeger.